KAZIVANJE POVIJESNE ISTINE

MARKO PL. BARIŠIĆ

Izdavač:
Marko** pl. **Barišić

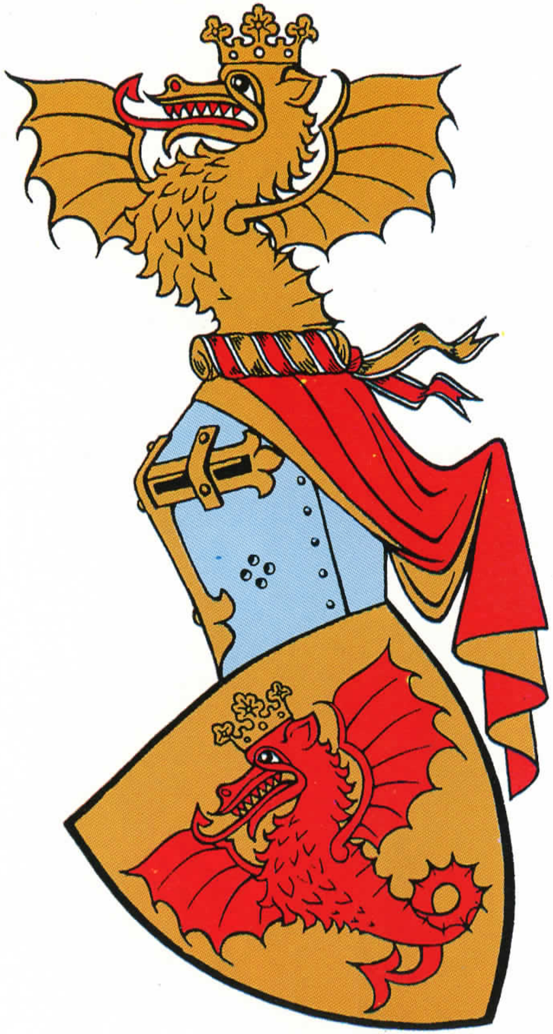
Tehnički urednik i slog
*"**Kobratekst**" Zagreb*

Likovna obrada i korektura:
Marko pl. Barišić

Tisak:
***Znanje d.d.**, Zagrebačka 1, Zagreb 1996*

MARKO pl. BARIŠIĆ

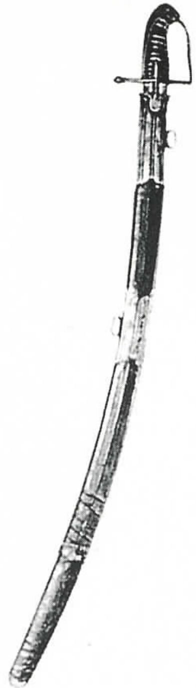
KAZIVANJE POVIJESNE ISTINE

pl. Barišić
od plemena Kačića

BISKUP GRGUR NINSKI
ZAŠTITNIK HRVATA

PREDGOVOR

Knjiga Marka pl. Barišića o tragici Rupa i Rupljana, stradalnika poslije svršetka drugog svjetskog rata, tiska se u znaku tisućljetne čežnje hrvatskog puka za slobodom, a poslije pobjede u domovinskom ratu nad permanentnim srpskim neprijateljem.

Otkad me pamćenje služi Srbi su okruženju Rupa, uvijek Rupljanima prijetili, okradali ih, trovali im blago, lagali, optuživali lažno, motrili ih, svojatali njihova materijalna, povijesna i duhovna dobra. Otvoreno su im prijetili kako će ih poubijati, kuće im zapaliti, cijelo selo razoriti. Sve obećano temeljito su izvršili. Ništa im dobra nisu ni obećali, a sve opačine, koje ni ljudska mašta u civiliziranu svijetu ne može dokučiti, revno činjahu.

"Svaki par kilometara imali bismo malo odmora, ali ne zato da nas odmore, nego zato da nekoga ubiju...."

Do koga su došli toga su uhitili, mučili, vrijeđali, tukli, a većina na najzvjerskiji način, likvidirali. Cijelo su selo zapalili. Nisu poštedili ni Laškovicu i Ićevo. Zgrade koje imaju pečat povijesti, najprije zapalili, zatim razorili eksplozivom kako bi uništili i staro korijenje Rupa i Poznatijih Rupljana. To nam svjedoči koliko su dugo pripremali zločin i kako iza zločina ne stoje samo srpski seljaci iz okolice Rupa.

"....Mnogi su bili ubijeni i ostavljeni vranama da ih pojedu...."

Ovdje nije riječ o onome što se događalo u prvoj polovici posljednjeg desetljeća ovog stoljeća (1991.-1995.), u vrijeme domovinskog rata, nego je riječ o prvoj polovici petog desetljeća prve polovice istoga stoljeća (1941.-1945.) kad su hrvatski antifašisti pobijedili, poglavito četnike u Dalmaciji, da bi tu svoju "pobjedu" darovali pobijeđenim četnicima i sami postali njihovim slugama. Nažalost, tek treba otkrivati kako su prošli oni Hrvati koji su bili samoorganizirani u obrani vlastitog doma, što u ovoj knjizi autentično otkriva Marko pl. Barišić.

Koliko sramotna toliko je i bolna spoznaja da su Hrvati, pobijedili u ratu, prerušenim četnicima u partizanske odore, predali svoju braću, još je bolnija spoznaja da su im pomagali u zločinu, da i ne govorim o onim Hrvatima koji su sa četničkom kamom u čarapi, dočekali svoje oslobođenje, darovano im od strane Hrvata "antifašista".

Živa su čovjeka objesili na zid barake za kvake kojima su mu bile vezane ruke i od glave pa nadolje skidali mu kožu."

Prošlo je pola stoljeća kako se rupska mladež, očevi i sinovi, bez ikakve mogućnosti na zaštitu minimuma ljudskog dostojanstva- linčovana, ubijana, masakrirana.... Sve se znalo, ali nitko nije progovorio pola stoljeća. Sve se znade i sada progovara Marko pl. Barišić:

"Sjećam se primjera kad su odvodili dva brata Rupljana. Mlađi se plakao kao malo dijete, znao je da ga više neće biti među nama."

Čekao sam više od pola stoljeća hoće li se pojaviti autentični svjedok koji će dokumentirano progovoriti o Rupama i Rupljanima s konca 1944. i početka 1945. godine. Mnogi su znali strašnu istinu o pokolju Rupljana. Na stotine ljudi muževne dobi i dječaka s paperjem pod nosom. U istoj koloni umiru rođena braća, očevi i sinovi, stričevi, bratići, ujaci i nećaci. Sve sami čestiti težaci koji su čuvali svoje selo od pljačkaša i razbojnika. U tome je njihova krivnja. Kao i svih čestitih Hrvata koji ljubljahu svoju domovinu.

Zahvaljujući upornom rodoljubu gospodinu Marku pl. Barišiću, imamo autentično kazivanje, vrijedno djelo koje će ostati kao povijesna građa za potomke. Koračajući u procesiji mučenika, proživljavao je mučenje, vješanja, klanja, davljenja, strijeljanja, bacanja u jame. Rijetki svjedok i sudionik opće ljudske nesreće i bola svojih bližnjih, ima osjećaja za najtananije nijanse ljudske tragedije koju je i sam trpio.

Čitajući Barišićevo štivo ništa više nije upitno. A bio sam mislio da sam svjedokom najvećih srpskih zločina počinjenim u ovim našim prostorima, poglavito na prostoru skradinske općine na koje smo, rođeni iste godine, živjeli i od svih ljudskih djela, proživjeli i preživjeli najviše zlodjela.

Rupska tragedija sam je vrh brijega hrvatske tragedije uopće. Zbog toga Barišićeve preokupacije nisu puki slijed događaja nego krvavi pečat jednog vremena u strogo određenu prostoru: prostoru temelja Hrvatskog Kraljevstva.

Imao je sreću, imamo također sreću, što je preživio dva strašna rata kako bi svoj križ, uime nas sviju, donio do kraja.

Nikola Pulić

P R O S L O V A U T O R A

Š T I O C U - P O R U K A

Ja znam što radim, gospodo!
Vi me nećete razuvjeriti u to!

Vi niste opozicija stranačkoj stvari,
Vi ste opozicija hrvatskoj državi!

Sve vaše izreke pratim od početka,
nije ni jedna hrvatskog porijekla.

HRVATSKU POVIJEST TREBATE ZNATI
AKO ŽELITE BITI HRVATI!

ŠTO JE ZLOČIN ?

Zločin je prešutjeti povijesne podatke, a naročito ako su od bitnog opstanka hrvatskog naroda na njegovoj povijesnoj grudi.

Ne smiju se zaboraviti zločini počinjeni od 1918. pa do današnjih dana.

Baš zbog toga dužnost mi je, da ja, kao jedan od sudionika hrvatske povijesti, napišem što sam vidio i doživio od studenog 1944. do 1945. g. Ovo je veoma važno da pročitaju mlade generacije, a naročito moji Rupljani.

Ističem, treba znati činjenice kao i zablude koje su napajale pojedine Hrvate kroz časnu povijest, kao i obvezu koja nam je dodijeljena od dolaska u ove krajeve. Unatoč svim tim zabludama, Hrvati su se znali održati do današnjih dana i odoljeti svim nevoljama koje su ih pratile i prijetile njihovom opstanku na ovim našim prostorima, a poglavito od susjeda.

Krivi smo zato što smo ubrali najljepšu i najbolju jabuku pa su nam uvijek bili zavidni. Nastojali su nam je oduzeti, ali mi je nismo dali! I danas se moramo boriti, a to traje već preko tisuću godina. Branili smo se stoljećima, odolijevali svim neprijateljima, ma od kud dolazili.

OBRANILI SMO ŠTO JE NAŠE "OD SEDMOG STOLJEĆA",
I VIŠE NAM TO NITKO NEĆE I NE MOŽE ODUZETI!

MOJE RUPE

U Rupama sam rođen,
U Rupama sam rasta.
U Rupama sam kopa
I u dlan pljuva,
Brisa pot sa čela i piva,
Sve do Jare od radosti i veselja.

I DIO

DJETINJSTVO

STAJEM NA BRANIK DRAGE MI HRVATSKE

1941. godine zakoračio sam u petnaestu godinu. Bez oca sam. Umro je rano, ostavio nas četvero. Bio je časnik u austrougarskoj vojsci, plemenitaš od roda i zasluga.

Stariji brat pozvan je u "jugovojsku", jer se sprema rat. Već nekoliko noći ne spavamo u kući. Četnici su već počeli igrati svoje krvavo zločinačko kolo. Javno idu po hrvatskim selima, groze se i prijete da će nas sve poklati, kradu i pljačkaju sve do čega stignu. Nitko im ne može i ne smije ništa. Žandari su uz njih i ukradeni plijen zajedno s njima jedu i dijele: krave, ovce, kokoši, pršute, sve ...

Rat se sprema, a nama ne ostavljaju ništa.

U toj i takvoj situaciji mi, mladići, kao i cjelokupno pučanstvo sela Rupa, spremamo se za obranu sela. Stare roditelje i djecu ostavili smo, tj. one koji stvarno zbog bolesti ili starosti nisu mogli s nama. Čekali smo kad će "čede" početi. Nismo imali nikakva oružja osim nešto lovačkih pušaka što nam ih četnička banda nije uspjela odnijeti. Oni su, naime, znali što će se dogoditi pa su nas nastojali do kraja razoružati da nas lakše pokolju.

Upozorili su nas krvavo i okrutno: jedno jutro, početkom 1941. ustao sam rano jer me probudila mate da istjeram ovce i odvojim janjce da ne posisaju sve mlijeko, jer ne bismo imali što jesti.

To sam odmah učinio jer materi se nije smilo proturiječiti. Potjeravši ovce malo zastanem, kad li začujem strahoviti jauk i zapomaganje; nedaleko mene, na udaljenosti od oko tristo metara vidim: to je kuća Mandušića. Odatle se čuje jauk. Ostavim ovce i potrčim bos po kršu. To mi nije bilo teško, a imam ja već i pušku vojničku, punu, nabijenu streljivom. (Nitko za nju nije znao jer sam je ukrao u Šubićevcu kod Šibenika. Tamo je bilo puno "jugovojske" koja se spremala za rat).

U trenu doletjeh do kuće Mandušića: onesvijestih se. Tu je bilo još sedmero ljudi iz okolnih kuća. Kad sam se probudio, strava i

užas: četnici izveli iz kuće Šimu Mandušića, zaklali ga, izvadili mu srce i izrezali ga na komadiće kao što mi režemo za friganje na tavi.

Njegova starijeg nemoćnog brata, Antu, malo dalje ubili su iz vatrenog oružja.

Oca, satroga Antišu, kako smo ga zvali, zaklali - pa izmrcvarili. Sve to u krugu od dvadeset metara.

Supruga Šime Mandušića sakrila se među ovce sa dvoje nejake djece, a majka mu pobjegla na drugu stranu i skrila se između smrika.

Vjerojatno je među četnicima bio Luka Nadoveza - čija je kuća bila jedna jedina pravoslavna kuća u selu, a koja je među Hrvatima uvijek sijala strah i trepet. Kako i ne bi kad su kod njih uvijek bili žandari, jedući i pijući badava.

Taj zločin koji sam vidio prvi put u svom mladom i nejakom životu, a izvršili su ga četnici, dao mi je snage i podsjetio me na priče moga rano umrlog ćaće. Sve što mi je pričao, obistinilo se.

Od tog dana ja sam od djeteta postao starac po pameti.

Više me nitko nije mogao zaustaviti da ne stanem na branik drage mi moje Hrvatske i mog rodnog sela Rupe.

Razmišljao sam: Što su ti ljudi? Jesu li oni zvijeri? Što se to događa? Što će tek četnici napraviti u noćima što dolaze?

Prisjetih se da su stari ljudi pričali kako je Šime Mandušić prije godinu dana došao iz Belgije. Ako je već on za nešto kriv, zašto su mu ubili staroga oca i nemoćnog brata, koji je uz to bio kljast i imao padavicu? Zašto njih, što su oni krivi, ako je on nešto vani zgriješio?.

Odgovor mi je dao jedan stari čovjek, seljak, ali veoma bistar: "Mali Marko! Srbi nas mrze, oni hoće vladati s nama; zato ubijaju naše ljude i vani, i kod kuće. Oni misle da smo im mi ubili kralja 1934. g. Nama nema spasa, nego se braniti. Eto ti, sad sam ti sve rekao, a ti čini što ti je činiti."

Riječi toga starca meni su postale putokaz u mom daljnjem radu i borbi za hrvatsku državu.

Na mjestu događaja ostali smo još malo dok nisu stigli žandari, oni isti zločinci koji su to i napravili. Skupilo se još mnogo ljudi, pričaju međusobno, skupno i pojedinačno. Koristim priliku da slušam o čemu govore: O Staljinu, o boljševicima koji će, navodno, tome stati na kraj. Nitko me ne primjećuje jer sam još dijete. Jedan govori: "To je i zaslužio." Misli pri tom na Šimu. Taj koji to reče bio je zločinac pa je morao tako govoriti radi svojih potomaka: neću mu otkriti identitet.

Ali, ako je Šime krivac, kao što reče ovaj zločinac, zašto su mu ubili oca i brata? Što su oni bili krivi, stari i nemoćni?

UZMAK SRBA

Travanj mjesec četrdeset prve
Srpska vojska od Benkovca vrve

Vrve vojska ostavlja
Oružje srpskoj braći
Da ih ne ugroze

Oružje su davali svakome
Samo nisu hrvatu nikome

Dali puške sve u srpsku ruku
Da hrvate susjede potuku

Sve su redom usput srpska sela
Sve zločinci ubili bi brata
Kako ne bi susjeda hrvata

ISTINA ZBORI
Što je zločin ako se ne kažnjava, zašto žrtvi uzimaju prava?

ZLOČIN TREBA OŠTRO KAZNITI
DA ZLOČINAC ISTI OSJETI NA SEBI
I U SVIJETU "BRANITELJI" RAZNI.

1941. Očito da zločincima ništa nije sveto pa ni klanje nevinih ljudi i djece. Ponovno sam se prisjetio riječi moga ćaće. Svaku sam imao u glavi, sve što mi je govorio. Kao ratnik na svim frontama imao je mnogo iskustva, a bio je i inače veoma pismen i načitan. Proveo je u Americi osam godina. Rekao mi je: "Sine, oni su na vlasti, mi im ništa ne možemo. Možda Bog dade pa ćemo se jednog dana riješiti i toga zla."

S tim mislima gledao sam što se događa: zločini su učestali. Počelo je silovanje žena. Njihova su djeca napadala našu na putu do škole i natrag. Više nisi smio poći u vinograd, jer se ne bi više vratio. Mi nismo smjeli reagirati jer su njihovi bili i žandari pa bismo mi samo dobili kundakom po leđima.

Sve se više osjećalo da se sprema nešto krupno što po nas neće biti dobro. Sve je uspaničeno: jedni su oni koji su glasovali za kralja, imali mesnice, trgovine, trafike, a bili su lugari, nadlugari, seoski glavari i slično. Druga struja pak su bili radićevci - hrvatski sokoli koji nikada nisu glasovali za komad govedine ili jednu cipelu, a u korist kralja.

Ljudi se okupljaju oko seoskog glavara, gospodina Nikole Barišića, kasnije hrvatskog mučenika kojega su partizani 1944. godine mučili na križu. On nam čita novine, jer ih je on jedini i dobivao, iako drugi nisu "ni smili" novine držati u rukama. Upućuje pučanstvo kako treba postupati ako se zarati, jer rat više nije daleko, samo što nije počeo.

Hitler ratuje već dvije godine; u Beogradu je potpisan pakt - demonstracije! Naši susjedi, Talijani, čekaju na granici koja nije daleko, dapače, u neposrednoj blizini našeg hrvatskog povijesnog grada: spremaju se da dođu na rijeku Krku, tu će na našu Hrvatsku žalost, od sada biti granica, a ne kako je bilo dosad - kod Benkovca. (Uvijek nam uzimahu komad po komad te naše drage i lijepe Hrvatske.)

Travanj je mjesec. Povlačenje jugovojske sa granice još se ne primjećuje. Staljinisti ne miruju, nuđaju ljudima sovjetsko blagostanje. Šire parole kako u SSSR-u pšenica dva puta godišnje

rodi (kakve gluposti - i to u Sibiru, gdje ima vječitog leda). Crtaju crvene petokrake po kamenju i liticama. Rade ilegalno noću. To su, nažalost, dolazili raditi otočani koji su odmah iza toga, odnosno kada je rat nastupio, prešli u četničke postrojbe - (Zablaćani i Prvićani). Hrvati? Kakva tragedija!

Počele su se osnivati partizanske grupice i praviti diverzije. Pucali su po krovovima kuća, a zadatak im je bio zaplašiti pučanstvo kako bi prihvatilo velikosrpske ideje. Dokaz tome je da je na čelu svake te kvazi-partizanske grupe bio Srbin. Mi smo to sve znali jer smo ih uvijek motrili. Ako se pak ne bi mogao naći takav dobar Srbin, (a to je hrvatomrzac), onda je kadar dolazio iz Like ili Bosne pa čak i iz Srbije, jer je malo Hrvata bilo sposobno da vodi te odrede-po njima, a naročito u početku. To je obvezatno morao biti Srbin.

Travanj mjesec odmiče pa se i jugosrbijanska vojska počela povlačiti s granice od Benkovca prema Drnišu. U životu sam prvi put vidio toliko vojske. To je sve bilo pješaštvo s nekoliko kamiona tvrdih guma, zaprežna kola i konji što su ih jahali srpski časnici. Naravno, tu je bila i cjelokupna komora sa hranom.

Pridošlo je još puno ljudi znatiželjnika posmatrati tu srpsku (mizernu) vojnu silu. Ja sam sa dva prijatelja, Stipom Kovilićem i Josom Nadovezom zastao ispred kuće Stipe Kovilića, koja je bila tik uz cestu. Posmatrali smo srpsku vojsku koja se, zamislite, pretvarala da je naša, a u njoj je bilo i originalnih četnika koje sam prvi put u životu vidio. Imali su duge brade i kosu pa im nisi mogao vidjeti lica. Čim su ušli u selo, a i sva vojska, dobacivali su nam:"Ustaše, ustaše, sve ćemo vas poklati!" Shvatili smo, ostanemo li i dalje tu, stradat ćemo.

Naime, srpska vojska, povlačeći se pred Talijanima, odmah je počela praviti zločine nad Hrvatima. Ovdje je važno spomenuti i to da su Srbi, povlačeći se i prolazeći kroz večinu srpskih sela, kao i u ovom domovinskom ratu, dijelili oružje i naoružavali svo srpsko stanovništvo. Sve što je imala jugo-srpska armada moderno za ono

doba u naoružanju, dala je braći Srbima, da nas Hrvate pokolju. Trebalo je poklati sav hrvatski živalj zapadno od rijeke Krke.

Kad bi pak ušli u bilo koje hrvatsko selo, odmah bi počinjali zločine. Tako su u selu Laškovice ubili mladića Lovru Čavčića koji se tu slučajno zatekao; išao je s posla iz rudnika Siverić. Uhapsili su i Iliju Barišića i njegovu suprugu, Franu Barišića i njegovu suprugu, Krešu Barišića i druge, kojima ja kao mladić, nisam ni ime znao.

Ovdje ću pripomenuti da je poslije rata sa mnom radio gospodin Šterger Stjepan, jedan od onih koji su nam izvikivali da smo mi svi ustaše, a ja sada, nakon pedeset godina, tvrdim da uopće nisam znao što su to ustaše, a kamoli da budem ustaša.

Glede svih tih prijetnji i svega što je ta četnička banda radila, sklonili smo se dolje u grede (uzvisine) - oni nas ne vide, a mi vješti po gredama sve promatramo i vidimo što se događa: jedan časnik, mislim da je bio Hrvat, silazi s kobile, ubija je pištoljem, zatim ubija ždrijebe, trga epolete s ramena i upućuje se pješice prema Roškom slapu. Nažalost, kasnije sam doznao da nije daleko dospio, netko ga je s leđa ubio.

Prilikom spuštanja ogromne srpske vojske u kanjon Krke, s jedne grede začula se hrvatska riječ: "Hrvati, odbacite oružje i stanite uz brijeg na lijevu stranu." Istovremeno se začula teška strojnica sa Nuzića grada. Bila je to samo četnička prijevara jer su svi koji su poslušali taj poziv, uskoro bili mrtvi. Zatim su ih strpali u kamione i odvezli dalje prema Miljevcima, a neke pobacali u rijeku. Nakon toga začuo se još jedan povik: "Braćo Hrvati, sklonite se!" ali, bilo je prekasno - breda je neprekidno radila i sijala smrt.

Dolazi noć; vojska na sve strane, ne znaš tko je i što je, konji raspušteni, hrana razbacana uz cestu: mast, gris, brašno, vojnički dvopek. Poslije su to seljaci odvozili još petnaest dana, a svaki je seljak uzeo i po jednog ili dva konja. Kasnije su im ih Talijani oduzeli, jer seljaci nisu smjeli imati vojne konje.

Kad su Srbi prešli Krku na Miljevačku stranu, iza sebe su porušili most. Tu su napravili težak zločin nad jednom mladom pastiricom: odrezali su joj ruke iz zapešća i živoj provukli žicu kroz dojke i tako

je ostavili da umre u najtežim mukama. O tom zločinu pričali su seljaci.

Mnogo godina kasnije razgovaram o tome s kolegom s posla: "Interesantno, kako su se zločinci pravdali za zločine koje su radili našim ljudima. Cijelim putem govorili bi da ih napadaju ustaše." Još mi je rekao da je među tom srpskom vojskom već od Benkovca izbijao sukob između radikala - četnika s Hrvatima i drugim narodima koji su bili pozvani kao pričuva za rat.

Moji prijatelji i ja odlučili smo se vratiti kućama da nađemo roditelje i vidimo jesu li još živi. Našli smo ih u plaču za nama, jer su mislili da nas više nema. Naime, vojska koja je bježala, sijala je paniku pričajući da se u kanjonu Krke ratuje, tj. da ustaše ratuju s vojskom i da se ne zna "ko je živ, a ko mrtav."

Puno je ljudi doista i "plivalo" rijekom. No, mi smo ipak došli živi i naši su se roditelji obradovali. Po selu se već pričalo da je vojska raštrkana, obezglavljena, sama ne zna kud će i kamo će.

Hrvati se ipak boje: ako naiđu na Srbina, jasno je da će biti ubijeni na licu mjesta. Posebno su bili opasni odbjegli Srbi. Svi se bojimo da nas ne pokolju. Moramo pripomenuti da je među njima bilo i onih koji su pitali kako da se vrate u svoje selo; to su uglavnom pitali oni koji su već ranije bacili oružje. "Mi nismo četnici, nećemo vam ništa", vikali bi.

No, mi smo svejedno od straha bježali u polja s djecom i starim roditeljima, često samo s pokrivačima. Sjećam se da je moja stričevka (sestra) Ana, imala četvero djece, a jedno od njih tek tri mjeseca. Htjela ga je baciti u kupinu, ali ja nisam dao već sam ga nosio cijelim putem, preko četiri kilometra iza Gradine.

To je trajalo tako otprilike tjedan dana, a zatim smo se vratili kući.

Moj prijatelj koji je bio ranjen prilikom povlaćenja, imao je poteškoće s ranom koja se ponovno otvorila jer smo je mi prigodom ranjavanja nestručno zamotali s jednim dijelom otkinutim od moje bijele košulje, pa je izgubio mnogo krvi. Uskoro je stigao i moj brat koji je bio kao pričuva u jugovojsci za rat koji je prije završio nego

što je započeo. Zarobljeni seljaci koje su Srbi poveli sa sobom su pobjegli i svi se vratili svojim kućama, osim onih koji su poginuli u prvom naletu.

Mi smo se sakupili u Laškovici, u jednom skrovištu na dogovor kako da obranimo naše selo Rupe i Laškovicu, a i našu dragu Hrvatsku. Raspravljali smo što nam je za činiti da bi spasili od pokolja svoje stare roditelje i nejaku braću i sestre.

Vojska se raspršila na sve strane, srpski živalj je naoružan do zuba, no međutim ni mi nismo ostali goloruki. Nakupili smo oružje u kanjonu rijeke Krke pa smo sada malo hrabriji i odlučniji da branimo i obranimo naše selo od četničkih zlikovaca. Počeli smo zidati kamene bunkere oko sela: Čukova Greda, Jurića Gradina, Mala Privija, Velika Privija, Žižića Lokva, Nužić Crljenica.

Od tada, od travnja mjeseca 1941., nitko u naše selo nije mogao doći da nas osvoji, porobi i slično, a da nije imao ogromnih gubitaka u ljudstvu. Mi smo postali hrabri hrvatski borci i ostali to do zadnjeg dana.

Srpska vojska je, prešavši Krku, srušila most na njoj, no Talijani su ga natrag podigli za jedan dan. Tako je rijeka Krka bila granica između NDH i okupiranog dijela Hrvatske od strane fašističke Italije. Dakle, mi smo ostali izvan svoje matične države, a za koju se borimo protiv svih koji su nas napadali: četniko-partizana, partizano-četnika, talijano-četnika i slično. Talijani su paktirali sa četnicima, ali su i s nama bili dobri pa smo ih mi branili od partizana. Uspostavili su svoju vlast. Mi smo prihvatili stanje kakvo je bilo: misa se govorila na talijanskom jeziku, a inače su s nama bili korektni i humani - dovozili su nam pomoć u hrani: brašno, ulje, rižu, tjesteninu. Prema pučanstvu su se sasvim dobro odnosili. Očito vojska se razlikovala od njihove državne - službene politike.

POSTAJEM DRAGOVOLJAC ZA DOMOVINU

Već sam pripomenuo da mi nismo bili regularna hrvatska vijska, već samo organizirana skupina koja je štitila svoje selo od četniko-partizana te da smo se borili ilegalno. Talijani su nas zvali - banda, a partizani i četnici - ustaše, a mi nismo bili ni jedno ni drugo. Mi smo se borili za slobodnu Hrvatsku.

Boreći se protiv četnika, zapravo smo igrali dvojaku ulogu: motrili i ratovali. Motrili smo partizane jer su se nedaleko sela Laškovice sastajali primorski i bukvački partizani. Tu je dolazio i partizanski heroj Marko Orešković. Kad bi se razišli, Bukovčani su se preoblačili u četničke odore i tako, nakon odlaska primorskih partizana, pljačkali i maltretirali naše ljude. Treba također napomenuti da su i Hrvati s Prvića i Zablaća imali svoje četničke postrojbe. Žalosno, ali to je istina koju treba kazati hrvatskom pučanstvu. I u Trogiru i u Kaštelima, bilo je organiziranih četničkih postrojbi koje su se borile na strani popa Đujića i s njim sudjelovale u pokolju staraca, žena i djece. Tako je u selu Gate u jednom danu, odnosno za jedan sat, poklano dvjestosedamdeset ljudi.

U hrvatskom Skradinu bio je četnički zapovjednik Hrvat, Ante, Šandrk sa dva sina. Ti skradinski četnici bili su strah i trepet za cijeli skradinski kraj.

Odlazili su na "izlete" u pljačku i pokolje, a nitko im nije smio ništa osim nas Rupljana, kojima su se poslije rata gorko osvetili jer su svi krajem rata prešli u partizane i postali partizanski časnici.

Mi smo se oštro suprostavljali svima, borili se ilegalno, a hranili su nas naši roditelji jer nismo bili regularna vojska pa nismo imali vojničku opskrbu. Najviše smo se borili protiv primorskih partizana i četnika, Bukovčana od Kistanja, kojima je rukovodio zloglasni koljač sa Bleiburga, Simo Dubajić, najveći zločinac dvadesetog stoljeća.

Zanimljivo je da na kraju rata u nas nije bilo zarobljenih četnika; svi su naime, prešli u partizane i tako im se ništa nije dogodilo. Najžalosnije je što je među njima bilo i Hrvata koji su se borili za nekakvu partizansku Jugoslaviju, a u stvari borili su se za veliku Srbiju.

NOĆ NA BUNKERU

Tamna noć. Nigdje
Zračka vjetra
Na bunkeru od veče do jutra.

Bože dragi, doklen ćemo vako
Branit kuće ko da smo mi krivi?

Branit ćemo dok bude trajalo,
Pa i ako ne ostali živi!

Čuvat ćemo kuće od četnika
Da budemo svome rodu dika!

Branit ćemo stare roditelje
Da ih kama četnička ne kolje.

Mili Bože, kakvoga li zločina,
Kad iz majke izvadiše sina;

Izvadiše dijete - još je živo,
Mrtvoj majci staviše u krilo.

"Evo, doji kurvo od ustaša",
Takav je zavjet mrskih kokardaša.

Ubij, kolji sve što je hrvatsko,
Da ostane samo što je vlaško.

PISMO MAJCI

Širitovci, 1944.

Pišem ti, draga majko, a teško olovku u ruci držim. Već tri dana nismo jeli, nema se što ... Gladni smo. Napadaju nas četničko-partizanski odredi i nikako nam ne daju mira. Napadaju nas sa svih strana pa i zbog toga ne može do nas stići hrana.

Vjeruj mi, majko, da sam toliko gladan da me boli "drob" od gladi. Jeo sam samo ono malo masline što si mi ih donijela prije pet dana. Molim te, mama, donesi mi ih još, makar bile i neslane.

Noćas sam potjerao onu četničku bandu gore prema Promini. Napadali su nas punih pet sati sa svih strana. Opkolili su nas sa sve četiri strane tako da nam ništa drugo nije preostalo nego da se borimo do kraja.

Majo! Ruke su mi opečene od učarene cijevi pa ih sad imam zamotane. Ove talijanske strojnice su tako rađene da kad ispucaš sto naboja, moraš mijenjati cijev jer se ona ugrije pa ne može više pucati. Za tih pet sati što su nas držali u obruču, izbacio sam jednu cijelu kašetu talijanskih limenih bombi. Spasio sam cijelu našu satniju od četničkog pokolja. Majo, napadali su nas oni iz Mokrog polja, a ja sam pucao jer je drugi strojničar bio teško ranjen.

Zamisli, draga majko - kažu da se partizani bore za bolje svih nas, a kad pucaju na nas dozivlju se imenima: Stevo, Joso, Simo, Jovo itd., i nigdje nema baš ni jednog Ante, Mate, Stipe...

Čuli smo od jednog zapovjednika iz Stožera da partizani specijalno dopuštaju četnicima da oni napadaju nas, a partizani idu na domobrane. Četnici sve zarobljene ustaše odmah na licu mjesta ubijaju, a partizani domobrane puštaju kući kad im oduzmu naoružanje.

Nama na ovoj gredi svejedno ne bi bilo spasa da nismo pozvali pomoć. Bacili smo posljednju crvenu raketu, a nakon toga je "krenija" njemački tenk koji je cijelim putem pucao oko sebe i tako rastjerao četnike.

Draga majko! Bio sam teško bolestan, imao sam veliku "fibru" - pazila me gospođica Anđelka Skelin koja mi je jedan dan donijela

juhu. Iako je ona partizanska špijunka, s nama je bila jako dobra. Možda i zato jer je znala da je to nama poznato, ali mi to nikome nismo rekli, inače bi je sigurno zatvorili. I ranije nam je uvijek pomagala kad je trebalo. Kad mi je ono ruka izgorjela od strojničke cijevi, Anđelka mi ju je odmah zamotala i donijela mi juhu od riže da se malo okrijepim.

Visoka temperatura me i dalje nije napuštala. Znaš, majo da si mi ti govorila: "Sinko moj, kad je rat, niko nikome nije brat." Te tvoje riječi sam jako dobro upamtio i uvijek su mi u mislima, a naročito u akcijama kad idemo u čišćenje terena. Tako je i stari Joso Skelin partizanski suradnik, ali i dobar Hrvat. Ja to znam, ali nikome nisam rekao. Kad sam bio jednom kod njega u konobi u odori, lijepo me podučavao i rekao mi kako ni njemu samome nije jasno kako će ovaj rat završiti. Pitao se , tko će ostati živ, a tko neće? Da sam to nekome ispričao, sigurno bih i ja stradao zajedno s njim.

Sada je malo lakše jer se dolaskom njemačkog teškog oklopnjaka sve smirilo. Četnici su rastjerani skupa s partizanima. Nama je naš natporučnik održao govor o partizanskom bratstvu i jedinstvu, a u biti kolju nas "di god uhvate".

Nas, ustaše, prepuštaju četnicima, a oni uzimaju domobrane. Zašto to rade, jasno je. Hrvata treba biti što manje! To je cilj i četnika, i partizana.

KAIN

U kainu vode ogledat
Se možeš, ako hoćeš gledat
Svoje tužno lice kako Mrsko gleda ratne ubojice.

Ne shvaćaš, da može netko
Takav biti, a tobože ne znati
Kako mu na pragu padaju Hrvati!

Kad dođe vrijeme da
Istina zbori, svi će stajati
Mirno kad Hrvat govori.

Istina će reći:
Prokleta im bila sudbina
Dovijeka!

Hrvat nikad više neće
Onaj biti, da će iz iste čaše
Sa Srbinom piti.

DRAGA MAJKO,

Ovo je zadnje što ti pišem. Čuvaj mi maloga brata jer možda se više nećemo vidjeti, neka ti on bar ostane živ. Partizani skupa sa četnicima, dalje nastupaju. Hoće nas potpuno uništiti. Nemoj biti tužna, uzdaj se u boga, ako stradam još imaš sina Jeru. I ćaća je bio u ratu pa se vratio, možda Bog da da se i ja nekako izvučem iz ovog ratnog meteža.

Nalazim se na Širitovcima, teče 1944.g. Molit ću Anđelku Skelin da me spasi ako može, jer je ona "organizirana", a i stric joj je, Joso Skelin, kao što znaš, partizanski ilegalac. Ja sam znao sve o njima, ali ih nisam odao. Nadam se da će mi to vratiti. Ako ne bude tako, bit će kao i ostaloj mojoj braći: poginut ću za našu dragu Hrvatsku. Ovo ti pišem dok se neorganizirano kreće velika neprekidna kolona i Nijemaca i četnika. Skupa prelaze rijeku Krku i kreću prema Drnišu, ne obazirući se na nas. Tako je to u ratu; tko prije uhvati saveznika taj možda i ostane živ. Možda se i ja spasim obzirom na moje godine... Tek sam navršio osamnaestu. K tome mi je danas natporučnik priopćio da me je izvanredno predložio za promaknuće u časničkog namjesnika i odlikovanje za onu noć kad sam spasio cijelu našu satniju od četničkog pokolja. Da smo ostali na životu, moramo zahvaliti i Nijemcima koji su nam pomogli da se živi izvučemo.

Svi idu prema Drnišu. Ne znam kako ćemo mi sami opstati. Čuli smo da je Šibenik već pao u partizanske ruke, a i mi to čekamo svaki čas. Četnici nastoje da nas pokolju prije dolaska partizana. Čujemo da se i u našim Rupama već masovno ubija. O, Bože moj, što smo mi krivi? Mi nikoga nismo ubili.

Od Širitovaca do Benkovca, preko Roškog slapa više nema nikoga, svi su se povukli.

Draga majko, kad mi je gospodin natporučnik Mate Šarić priopćio da ću biti odlikovan i unaprijeđen, svima je bilo drago, a brat od strica Zvone od radosti me ljubio. Mi smo ti uvijek bili zajedno: bilo tužno, bilo veselo. Malo smo se zatim počastili u čast moga promaknuća, ali bojim se, i kraja života. Reče mi natporučnik:

"Brate, ako se ne vidimo, budi mi dobar, ti znaš za ŠTO smo se mi borili: za našu dragu domovinu Hrvatsku, i budi taj koji jesi."

Nakon toga su nas počastili i naši "prijatelji" partizani, pucajući na nas svjetlećim raketama i nabojima. Nažalost, natporučnika nisam više vidio, otišao je prema Drnišu i više se nije javio. Govorilo se da je od Stožera u Drnišu bio kažnjen, ne znam zašto, a zatim premješten, ali nisam mogao saznati "di". Jedan mi reče, koji je došao iz Stožera, da je premješten u Čavoglave. Navodno da je tamo bilo gusto, da su ih četnici stalno napadali da ih osvoje, ali nisu uspjeli.

Natporučnik je tamo uhvatio nekoliko četnika koji su sudjelovali u pokolju sa popom Đuićem u selu Gate, o čemu sam već pisao, pa ih je likvidirao. U tom su pokolju, nažalost, sudjelovali i naši ljudi, i baš zato nikada se ne smije zaboraviti taj zločin nad vlastitim narodom. Hrvatski narod to nikada ne smije zaboraviti! Mora se sve zabilježiti da naša mlada generacija, koja se sada bori za svoju samostalnu, neovisnu hrvatsku državu, to zna! Treba zapisati da se pamti što je tko radio, pa bilo tko to bio i na čijoj strani bio. To će ujediniti sav hrvatski narod i više nas nitko neće uništavati kao do sada. A sada draga majko čekaj me vratit ću se, tvoj sin Marko.

U to vrijeme naša postrojba u Širitovcima bila je i dalje pod neprekidnim pritiskom kako partizana, tako i raspuštenih četnika - zločinaca, koji su u to vrijeme masovno prelazili u partizane i zamjenjivali mrtvačke glave petokrakama. Da bude još gore, odmah su tim četnicima dodjeljivani partizanski činovi i položaji u vojnoj hijerarhiji. Što nama, Hrvatima, to govori? Znamo da je partizanska borba bila borba za veliku Srbiju, a ne kako se to govorilo, borba ravnopravnih naroda i narodnosti. To se, naime, pokazalo kao dobra metoda za porobljavanje svih naroda i narodnosti na ovim prostorima, osim jednog, srpskog, koji je imao apsolutnu suverenost nad svima ostalima.

To se pokazalo i 1990. kada su republike proglasile samostalnost, kad im je nuđena konfederacija, ali Srbi to nisu htjeli prihvatiti - željeli su apsolutnu eksploataciju kao i do tada. Razišao se SSSR

bez prolijevanja krvi, ČSSR također, a i druge komunističke zemlje koje su bile u nekom savezu, uspjele su se mirno razići, ali mi, ne! Zašto?

To je gospodo, bilo oblikovano u NOB-u, neka nam bude jasno!

Budući da smo mi bili zadnja postrojba na Širitovcima, tj. između Krke i Stožera u Drnišu, imali smo zadatak da ne smijemo napustiti položaj i otići sve dok se sve naše postrojbe ne izvuku i pođu prema Stožeru. To je našu postrojbu koštalo dosta života. Jedan naš dopukovnik, koji je došao iz Drniša, reče nam da moramo biti spremni jer će biti pokret, ali da će to biti težak i dalek put u nepoznato. Usput su se neprekidno vodile borbe sa četnicima koji nisu htjeli prijeći u partizane ili to još nisu uspjeli učiniti. Dopukovnik nam nije rekao kuda i kojim putem da krenemo, a da ne naiđemo na partizansku zasjedu. Za napomenuti je da je bilo partizanskih jedinica koje nisu prihvaćale prebjegle četnike, ali su to većinom bile jedinice kojima je na čelu bio komandant Hrvat. Tako smo doznali da je i naš dopukovnik prešao u partizane. O tome se javno govorilo. Nas je okupio vodnik Andrija Žaja i objasnio nam da su oni znali da dopukovnik surađuje s partizanima, ali ga nisu htjeli uhititi. Nakon svih mojih muka koje sam zatim prošao, čuo sam da se nalazi u 12. brigadi, 26. partizanske divizije.

VAPAJ

O, dragi bože, što kažeš na to,
Da Hrvate dohvati neviđeno zlo!
Okružiše nas slijepi i gluhi
Ništa ne vide niti se stide.
Ne znam, gospodine, što imaju u glavi,
Svaki od nas budalu pravi!
Hoće da budemo mirni i dobri
Kao svaki pravi, a neće da vide
Užase i stravi!

POKRET

Dok smo čekali prelazak zaostalih hrvatskih postrojbi i čuvali njihovo zaleđe, oko nas su se gomilale velike partizanske jedinice. Bile su tako blizu da nismo imali mogućnosti da se probijemo prema našem Stožeru u Drnišu. I sam Stožer naše cijele satnije Drniš bio je u takvoj situaciji da nam više nikako nije mogao poslati pomoć. Partizani su već nadirali kanjonom rijeke Krke. Mi smo formalno odsječeni i prepušteni sami sebi da odlučimo: ili ćemo izginuti svi do jednoga, ili se boriti sa pedeset puta nadmoćnijom silom koja je već zauzela Šibenik. Da nas izvuku, nema nikakve šanse; preostaje nam samo jedno: čekati i moliti milost.

Da je to prava vojska, to ne bi bilo tako strašno, ali to su bili oni koji su do jučer nosili - ne petokrake, nego mrtvačke glave. Sada se moramo njima predati.

Zavladala je panika: mladi smo mi bili, više od dvadesetpet godina među nama nitko nije imao. Da smo bili domobrani, možda bi se i koji spasio, ali prema nama, ustašama, bili su strašno okrutni. Razmišljali smo da svi napravimo samoubojstvo dizanjem vojarne u zrak, ali nismo imali čime to napraviti. Odlučili smo se predati, pa tko ostane, ostane. Tako je, nažalost, i bilo. Svijesni smo da nam se približava kraj. Na pamet nam dolazi od rođenja, do današnjih dana. Da li će nas ubiti odmah, ili mučiti? Neki su govorili: "Pa što, i Isusa su mučili, pa je postao Sin Božji, možda i mi dođemo u raj nebeski."

Točno 4. studenog 1944.g. u 19 sati pozvala me k sebi Anđelka Skelin, kći Petra Skelina, a sinovka starog Jose Skelina, partizanskog ilegalca, čija je kuća bila udaljena svega deset metara od naše vojarne. "Volili" smo mi svi starog Josu, i on je volio nas. Uvijek nam se lijepo javio, a mi smo njega vrhunski poštivali kao ozbiljnog starog čovjeka. Pozvala je Anđelka mene i moga brata od strica, Zvonka B., koji je bio rođen 1922.g. Tada nam je priopćila da od ovog trenutka više nismo ustaše, nego partizani. Odmah je prišila na naše kape zvijezde petokrake i rekla nam da se kriomice izvučemo iz vojarne i prijeđemo preko ceste u kuću njena strica Jose Skelina. To smo i učinili vrlo rado, jer nam je život bio na

kocki. Tu je s nama ozbiljno porazgovarao stari Joso. Rekao nam je da se ništa ne bojimo, da je on odgovornim ljudima rekao da mi nismo ništa učinili, da smo mladi i da smo se dobro ponašali sa stanovništvom. Međutim, moramo ići kamo nas budu vodili.

Odmah pomislih da je to partizansko-četnička zamka jer je bilo puno takvih grupa koje je trebalo zbrinuti (pobiti).

Zato smo Josu saslušali, ali smo ipak zaključili da nam nema šanse da ostanemo živi. Kad nam je još rekao da ćemo ići preko Krke, gore na Mokro Polje, bili smo sigurni da nećemo preživjeti jer prelazimo na dio Bukovice koja je cijelo vrijeme rata bila pod četnicima, a sela su većinom - odnosno potpuno naseljena pravoslavnim pućanstvom.

NAŠ KRIŽNI PUT - USPUTNO UBIJANJE

Nešto malo iza ponoći započne naš križni put. Čim smo izašli iz Josine kuće, ugledali smo stravične stvari: vani je sve bilo puno naših ljudi - četiti do pet stotina. Neki su bili ranjeni. Bilo je tu ljudi i iz drugih naših postaja, od Ravnih kotara. Dok se još nismo posve postrojili, mogli smo i porazgovarati, ali uz veliku opreznost, jer se zna što te već "sleduje" ako te vide. Pričalo se da je puno ljudi ostalo koje su pobili na licu mjesta. Svi ovdje nazočni bili su već svezani, a uskoro smo i mi došli na red. Najprije su nas povezali pojedinačno, a zatim zajedno, tako da nitko nije mogao uteći.

Sve ispod dvadesetpet godina, sve mlado, a sada će biti ubijeni od ljudi protiv kojih su se borili, braneći svoje selo od četnika. To su, naime, bili oni koji su masovno prelazili u partizane kako se rat privodio kraju.

Mučili su nas na sve moguće načine. Razgovor je bio strogo zabranjen, napose s onima s kojima si bio vezan. Slijedio bi, u protivnom, preodgoj u komunističkom smislu - batine. Ranjeni nisu bili previjeni, ali ranu si nisu smjeli pokriti rukom da zaustave krvarenje.

Stravično je bilo gledati tu krasnu mladost kako je tada izgledala. Sve riječi staroga Jose Skelina bile su ništavne prema onom što se događalo. Za koljače u partizanskim odorama ništa nije bilo važno. Ne znamo kuda idemo, nitko nam ništa ne govori, a pitati "ne smiš" za živu glavu.

Prije pokreta su nas sve izuli tako da smo ostali bosi. Bolju obuću uzeli su sebi, a ono nešto što su vratili, nismo smjeli obuti nego samo nositi sa sobom. Veći dio obuće su bacili, tako da su zarobljenici cijelim putem išli bosi. Ja sam prije mjesec dana dobio lijepe žute čizme kao nagradu, ali sam ih sada ljuto platio. Ne samo što su mi ih uzeli, pa sam cijelim putem po oštrom kamenju išao bos u nepoznato, već sam sporadi njih cijelim putem dobivao i batine jer su mislili da sam neki viši časnik.

LANCI

Povezanih ruku išao sam mirno
Od hrđave žice bolilo me silno;
Nitko neće da pomogne, da
Popusti malo:
Gleda me je brat od strica,
Al mu nije stalo.
Bože me sačuvaj takove rodbine,
Koji mirno gleda bratove sudbine!
Znam da nije smio od četnika
Ništa, jer bi ga zatekla
Sudbina ista!
Zvali su se partizani, a četnici bili
Kako su se ponašali, o moj Bože, mili!
Iz ruku mi krv izlazi od velike stege
Još je gore kad nas tjera uz visoke brijege.
Poplavila ruka - sva je plava, al
Ako malo zaostaneš, otiđe ti glava
Koliko sam puta sanja o
Dragoj slobodi
Nikad nisam pomislio što
Će da mi se dogodi!

Nastavljamo križni put. Po grubu kamenju vode nas vezanih ruku dva po dva, i još posebno jednim velikim užetom cijela kolona. Pratnja se smjenjivala svakih pet - šest sati.

Dolazile su svježe snage za ubijanje nevinih mladića. Zbog toga ja ovo štivo neću nazvati kao što ga dosadašnji pisci nazivahu: KRIŽNIM PUTEM, već USPUTNO UBIJANJE, jer tako je i bilo.

Od izlaska iz Josine kuće pa do konačnog pokreta prošla su četiri sata vezanja, psovanja, udaranja, ubijanja i slično. Nakon toga smo konačno krenuli bosi po dalmatinskom oštrom kamenju prema Oklaju, gdje je čekala još jedna grupa koja, na čuđenje naših pratilaca, nije bila vezana. Kada je naš vođa upitao zašto nisu svezani, dobio je odgovor da nemaju više žice. Tako smo u Oklaju ostali jedan sat dok zločinci nisu pronašli žicu na obližnjoj pojati, skinuli je i njome vezali ljude. Mene su u Oklaju razdvojili od grupe koja je došla iz Drniša. Mislio sam da će me ubiti, ali nisu. Ne znam zašto? Kad smo zatim krenuli prema Krki i prošli oko kilometar puta, nastala je pucnjava i zapomaganje: to su četniko-partizani izvodili strahovježbe, da nas tako još i strahom od ubojstva maltretiraju. Pitali bi one najbliže što misle što se to događa, tko to puca, ima li tu još bandi i slično, a u stvai su sami to izvodili, stvarno ubijajući ljude bez da su utvrdili da li je netko kriv ili nije.

To su ljudi koji nas mrze iz dna duše, ako je uopće imaju, a ja mislim da je nemaju. Oni bi najrađe da nas ne vode, već pobiju odmah na licu mjesta. Čudim se zašto su nas vodili kad nas nisu ni saslušavali već samo psovali i batinjali. Teško je opisati to njihovo iskaljivanje mržnje prema nama, to ludilo.

Vrijeđanje, ponižavanje i psovanje ustaške majke izgovarano je s takvim zadovoljstvom da ga nisu mogli sakriti. Te su nas riječi pratile cijelim putem: svaka psovka - jedan udarac ne birajući mjesto gdje će te zahvatiti. Kako je to ljudima bilo novo, nisu se znali čuvati pa ih je to koštalo života:

mnogi su bili ubijeni i ostavljeni vranama da ih pojedu. Na prijelazu preko Krke htjeli su nam valjda pokazati kako znaju ubijati pa su nekoliko ljudi bacili u zrak i tako ih u zraku ubijali, a mi smo to morali gledati.

U Mokro Polje stigli smo ujutro u osam sati. Tu smo imali odmor, ali i batine. Zatim su nas oštro upozorili, da kad se naredi pokret nitko ne smije pogledati iza sebe. Odmah smo znali da će tu vjerojatno ostati dosta zaklanih ljudi. Treba znati da partizani nisu imali svoje stacionare u kojima bi držali zarobljenike. Svako uporište koje bi osvojili, spalili bi i pobili, pa se zbog toga svako selo moralo organizirati za obranu.

Svako par kilometara imali bismo malo odmora, ali ne zato da nas odmore, nego zato da nekoga ubiju.

Na svakom pustom odmaralištu ostalo bi nekoliko zarobljenika i jedan zločinac koji je izvršavao egzekuciju.

Pri tome treba napomenuti da se ni on više ne bi priključio koloni, ali bi već na drugoj postaji straža bila pojačana za onoliko likvidatora - krvnika koliko ih je ostalo da likvidira mlade Hrvate. Baš zato ja ovo ne nazivam KRIŽNI PUT, nego USPUTNO UBIJANJE.

Najprije stižemo u Ervenik. Čudi me da nismo stali u selima koja su bila bliža, ali smo kasnije shvatili da u Erveniku ima jama. Tu su ubijeni i bačeni u jamu Šime Verović, Šime Zorica i Mladen Zorica. Mislim da smo zbog toga tu i zaustavljeni. Očito je da im je bilo u interesu da nas što manje dovedu na odredište, za koje mi nismo znali da li uopće postoji i koliko je još daleko. Cijelim putem, a naročito na odredištu za odmor, za koje mi također unaprijed nismo znali, batine su pljuštale po svima kao da su imali točan program što s nama treba raditi. U tučnjavi su se čuli povici: "Druže Kosanoviću, mogu li ja malo da udaram ustaše?"

Poslije više nije bilo pitanja, mogao je tući "ko god hoće i koliko hoće", nitko ga nije sprečavao. Moram primjetiti da su svi naši sprovodnici bili Srbi iz Bukovice. Namjerno nas nisu vodili cestom već po najgorim putovima krša, da nam nanesu što više boli - prokleti bili! Mi drugo, doduše, nismo ni očekivali. Rečeno nam je:"Borite se dok god možete, a kad više ne možete, ili se sami ubijte ili će vas ubiti, bilo tko, ili četnici, ili partizani."

ČETNICI

O moj Bože, kakve li strahote
Kad ti vežu naopako ruke;

Nemo'š mahat
Nemo'š se počešat'
To su ropske očajničke muke;

Kad ti psuju još hrvatsku majku
Tad u srcu nemo'š naći mira

Pitaš sebe i sam odgovaraš:
Što je njima moja majka kriva!?

I, stižemo u Gornje Ivoševce; tu ćemo prenoćiti, prespavati, a tko će se probuditi, to je pitanje. Mnogi se nisu probudili, a niti su bili kad nađeni. Otišli su na onaj svijet da se mole za nas koji smo ostali. Smjestili su nas u nekim stajama za ovce i drugu stoku, jer druge nije bilo. Sve je onečišćeno kao da su to tako namjerno priredili da nam bude "ugodnije". Sad smo već dva dana skupa pa smo se donekle naučili ponašati da si olakšamo muke: ako netko od Stožera pođe prema tebi, treba se pripremiti tako da se okreneš te ne dobiješ po glavi, jer bi u protivnom ostao na mjestu mrtav.

Do Ivoševca nam nisu dali ništa jesti pa smo od gladi bili toliko iscrpljeni da nismo više mogli hodati, a to je opet značilo ubijanje na sjedenju. Kad smo čuli da nam "kuvaju" palentu, bila nam je tako draga da smo se radovali i ponašali kao mala djeca. Bože moj, kakav je čovjek - veseli se, a umire! No veselje nam je brzo ugasnulo. Doživjeli smo stravične muke. Naime, u gole ruke su nam bacali po botu (grudu) tako vruće palente da su nam sve ruke gorjele. Ljudi su plakali, vrištali od muke sve dok se ipak nije našao jedan časnik koji je naredio da prekinu s time. No, fala Bogu, našao se netko s ljudskim likom, što je bilo čudno.

Da zlo bude veće, takovu vruću palentu morali smo i jesti pred njima. Ja sam se nekako naglo okrenuo, bacajući grudu iz jedne ruke u drugu, ali sam to skupo platio. Dobio sam takve batine da mi se palenta ogadila i više je nisam nidaka jeo, pa ma kako bio gladan. Bio sam udaren debelom batinom te sam pao u nesvijest. Spasio me jedan supatnik koji je bio uz mene. Rekao mi je da se dignem jer ću inače biti ubijen. Digao sam se nekako s mukom, a u taj čas priđe k meni jedan običan partizan i poče mi brisati čelo. Tada sam, nakon tri dana usputnog ubijanja, čuo jednu domaću primorsku riječ: "Ća ćeš, gospu mu njegovu, kako udari. E, moj kompare, ko ti je kriv." Obradovao sam se i pomislih: Evo konačno jednog našeg čovjeka, valjda će nam sad biti bolje. Ali, ljuto sam se prevario. Kad je pošao od mene, tako me udario u drob da sam se sav savio ko na ringu. To je vjerojatno bio jedan od četnika - katolika sa Prvića i Zablaća koji su se rame uz rame borili s bukovačkim četnicima.

E, Bože moj, da mi ga je sada sresti pa da ima i sto godina, udario bih ga i rekao mu:"Ovo ti je za ono što si ti mene udario kad si bio četnik s partizanskom kapom i petokrakom na glavi." Težak je to bio osjećaj kad nas je svatko mogao ubiti, a da nitko za tebe ne pita, niti ikoga poziva na odgovornost.

Tako smo mi prolazili dok smo kročili po srpskim selima od Širitovaca do Šibenika, preko Oklaja, Mokrog Polja, Ervenika, Gornjih Ivoševaca, Bezbradica, Zečeva, Lalića, Cakića. Tošića, Kistanja, Đevrsaka, Smrdalja, Kaknja, Bribira, do četničkog legla - Skradina. Kroz sva ova sela koja sam nabrojio, bili smo tučeni i ponižavani da smo ponekad zaželjeli da budemo prvi na redu za odstrel.

Takve poruge, kakve su nam govorili, ne može smisliti ni jedno imalo inteligentno biće ako ima u sebi ljudskosti.

Na ulasku u Kistanje dočekalo nas je mnoštvo građana-partizana, pa čak i četnika, iako ratu još nije bio kraj. Taj mali hrvatski gradić, Srbi su pretvorili u svoj istjeravši i posljednjeg Hrvata još 1941. Smjestili su nas u magareću staju tako punu izmeta da se činilo kako su ga za tu priliku namjerno nanijeli. Tu su nas odvezali, ali samo dok nismo pojeli neku kašu od kukuruznog brašna, s pokojim zrnom graha. Nakon batina i poruga slijedilo je vezanje i izvođenje pred masu svijeta da nas vidi i udara. Tu su bili i neki moji Rupljani, svi mahom ratni zločinci. Oni su sada već svi mrtvi, pa ih neću spominjati radi potomaka koji su provjereni Hrvati i odlični borci za domovinu Hrvatsku. Čekali su nas baš u Kistanjima, da pokažu Srbima da su im vjerni u borbi protiv Hrvata i naše drage domovine. Bilo bi im bolje da nisu došli, jer tako bar mi pošteni Rupljani ne bi znali kakvi su oni zločinci. Moram pripomenuti da je Kistanje prije sedamdeset godina bilo 80% nastanjeno hrvatskim pučanstvom. U drugom ratu ostao je, međutim, samo jedan trgovac mješovitom robom, Paško Bilanđija, koji je odmah 1941 morao otići, odnosno uteći u Drniš da ga Srbi ne ubiju. Srpska imperijalna politika je još od 1918.g. radila na tome da što više etnički očisti to područje, i

svugdje, gdje god je mogla, umjesto Hrvata naseljavala Srbe. Katolička crkva pretvorena je u pravoslavnu.

Dok smo tako prolazili kroz Kistanje proradile su vile, motike, grablje, lopate pa čak i željezne šipke. Na sreću, ovdje se našao jedan partizan ljudskog osjećaja pa nije dozvolio nikome da priđe blizu kolone i tako nas spasio od masakra. Zbog toga je zaradio časno ime - ustaša. Pobiješnjela srpska rulja izvikivala je i njemu pogrdne riječi: da je isto što i mi i da ga treba staviti u kolonu sa nama. On se na to samo nasmijao. Kad su nas ponovno vratili u "magareću avliju", duplo su nas vezali, dva plus dva, a zatim sve zajedno.

Iz Kistanja smo krenuli 8. studenoga prema Đevrskama, žestokom četničkom uporištu koje je to bilo i u ovom domovinskom ratu. I sada su dali svoj "doprinos" pokolju Hrvata u hrvatskim selima Rupe i Laškovici.

Tu smo se malo odmorili, a za to vrijeme neki su lokalni partizani odvodili grupu po grupu na likvidiranje klanjem, da ih mi ne čujemo, jer je kolona bila blizu.

U KOLONI

Odlaziš, a ne kažeš zbogom
Nisam ti ja kriv što ne idem s tobom.

Kad sam išao uza te
Vezan hrđavom žicom
Zategnutom, nisi ti bio kriv;

Vezani smo bili ni dužni ni krivi
Već samo zato što smo domovini služili.
Tukli su nas da priznamo
Da nismo, a mi smo stalno govorili:
"Jesmo!"

Nakon kratkog odmora u Đevrskama odvode nas prema drugom selu, Smrdelje, samo zato da im pokažu susjede Rupljane, a nas dobro izudaraju. Tu su se predstavili kao partizani, a cijelo vrijeme su bili četnici i ostali, samo što su sada promijenili kape i stavili petokrake.

Krećemo dalje preko Bribira i Skradina za Šibenik. Tu smo prvi put čuli za naše krajnje odredište. Hodajući smo krivudali kako ne bismo zaobišli ni jedno pravoslavno selo u zaleđu Skradina, tj. samo da nas vide i mogu tući. Kroz hrvatska sela nas nisu vodili.

U Skradin stižemo 9. studenoga; Večer je, ali mi ne znamo koliko je sati. Smjestili su nas u neku staru zgradu, koliko nas je god moglo stati, a koji nisu mogli, ostali su vani. Prenoćili smo tu noć, a sutra rano - pokret za Šibenik, preko Bilica, sve pješke i bosi.

Važno je reći da su u Skradinu za cijelo vrijeme rata vladali četnici i Talijani, zajedno, jedni uz druge, pravili "izlete" po hrvatskim selima i klali. Nakon rata ovi su četnici prešli u partizane i odmah preuzeli civilnu vlast, a tako je bilo i u svim krajevima Dalmacije.

Zato je bilo za očekivati ono što su skradinski četnici napravili u Bilicama: pravi pokolj civila - staraca, žena i djece. Kada su palili kuće, živu su djecu bacali u vatru pa čak i novorođenčad. Tim žrtvama partizanska vlast, koja je opet bila u četničkim rukama, digla je spomenik, ali pri tome nisu napisali da su ti nevini ljudi poklani od četnika, već samo da su žrtve fašizma. U Kistanjima je također podignut spomenik svim žrtvama koje su četnici poklali po hrvatskim selima, na ćirilici. Za primjer mogu navesti kako su četnici u Bićinama zaklali oca i majku našeg vrsnog književnika Nikole Pulića, čija je imena on kasnije pronašao na tom spomeniku.

To je bilo očito podvala narodno-oslobodilačkoj borbi, a naši dragi partizani nisu smjeli ništa ni reći, a kamoli učiniti. Zamislite taj cinizam: poklati ljude po hrvatskim selima u skradinskom zaleđu - Bičinama, Raslini i drugdje, a na spomenik napisati da su pali kao

žrtve fašističkog terora, umjesto nazvati ih pravim imenom - četničke ruke.

Dolaskom u Šibenik smješteni smo u barake više Šubićevca, u koncetracioni logor koji je bio specijalno za nas pripremljen. Odvezali su nas i utjerali u stare drvene barake bez grijanja i ležajeva. U barakama je bilo dosta rupa, ne znam da li od starosti ili namjerno napravljenih kako bi gledali razna mučenja. Tu je sakupljena cjelokupna mladež hrvatskog pučanstva, a grupa po grupa odvodila se na stratišta ispod padina brda Trtar. Pripominjem da to još treba istražiti, jer tu je svoje kosti ostavilo na stotine mladića od osamnaest godina na dalje, a da ništa nisu bili krivi. Stradali su samo zato što su bili dobri Hrvati. Samo je Tito govorio da nema loših i dobrih Hrvata, a ja i danas tvrdim da ih ima i da će ih biti i dalje.

Zato treba biti oprezan jer jedan Hrvat koji nije pravi Hrvat, može napraviti svome narodu više zla nego stotine drugih koji nisu Hrvati. Samo loši Hrvati su uvijek Hrvatskoj štetu pravili pred svjetskom javnosti pa i danas, kad se cjelokupno pučanstvo bori u domovinskom ratu za svoju dragu domovinu.

Kad su nas smjestili u baraku bilo nas je otprilike oko tisuću, ali su mnogi još pristizali od Ravni kotara splitskog zaleđa: Lećevice, Mući i Drniša. Neki su bili i u civilu. Njih su pokupili od kuća. Četnicima se konačno pružila prilika da se nama, Hrvatima, osvete za sve što nam nisu mogli učiniti u ratu.

To se pokazuje i dan danas. Sjetimo se Karađićevih logora i stradanja naših mladića koji su stradali samo zato što su Hrvati i borili se za svoju dragu hrvatsku državu.

Interesantno je, da među nama zarobljenicima nije bilo ni jednog četnika, a poznato je da su kao i danas, bili po svim selima pa čak i u Skradinu. Tu im je komandant brigade bio jedan naš Hrvat s Prvića Ante Šandrk i 2 mu sina.

Jasno, nije ih bilo zato što je njih većina već tada prešla u partizanske redove, kako se onda govorilo.

Ishrana u logoru je bila samo da ne umreš, tj. da umireš, ali polako. Davali su nam njemački suhi kupus i suhi krumpir bez ikakvih začina. Svako jutro išli smo raditi na rivu kod hotela Krke. To nije bilo tako strašno. Posao je bio doista težak, ali je i to bilo bolje nego batine. Samo je bilo teško doći do hotela. Cijelim putem od logora preko Šubićevca do radnog mjesta čekali su nas namjerno organizirani građani Šibenika i - tukli. Tukli su nas svačim što su god imali u kući i mogli zgrabiti te ponijeti sobom da nas batinjaju. Među njima, ali po strani bile su i neke žene koje su nas branile, čak i plakale videći što od nas rade. Inače, tukle su nas i žene. Vikale su nam najpogrdnije riječi koje ovdje radi vulgarnosti ne mogu niti napisati. Tu i tamo čula se iz svjetine i poneka ohrabrujuća riječ: "Vratit ćemo vam mi to sve. Ostavite te mladiće. Što su oni krivi?" i slično.

Mislim da je među tim batinašima bilo organizirano srpsko stanovništvo grada Šibenika. To se moglo prepoznati po govoru koji je srpsko-bukovačka varijanta. Srbi su, bez obzira što su živjeli među njima, uvijek namjerno nastojali da se njihov govor razlikuje od govora našeg katoličkog pučanstva.

Svakodnevno smo odlazili na rad na obalu raščiščavati što su porušili saveznički avioni kad su bombardirali grad. Svakog dana, ali baš svakog dana, batine su se nastavljale, a činili su to svakog dana drugi ljudi koji su nas vodili i tukli. Premda nikoga nismo ubili, nikome nismo ništa napravili, svejedno su nas ubijali "ka zečeve."

Dan se još dao izdržati, ali je noć bila strašna. Barake su bile pune "ka šipak", pa su ljudi normalno bili stisnuti jedan uz drugoga. Neki su već pomalo gubili živce pa je dolazilo i do međusobne tučnjave.

Sve smo to morali podnositi i pri tome gledati kako postupaju s nama. Sada više nije bilo ni skrivanja, kao što je bilo "putem ubijanja". Znali smo da nas je sve manje, ali nismo znali kuda su nestajali. Kod svakog dizanja nakon odmora, po nekoliko je ljudi ostalo ležati. Mislim da nisu umrli prirodnom smrću. Primjerice, u jednoj od većih baraka, u koje su smjestili zarobljenike iz Ravnih

kotara i s Miljevaca, bilo je i nekoliko nas Rupljana. Iz zaseoka Ićevo s nama je bio Ive Dujić, najstariji među nama, rođen 1912.g.

Ovoga su našeg čovjeka živa oderali ko ovna i to pred svima nama da gledamo. To je radio zet jednog našeg rupskog ratnog zločinca. Možda je i sada još živ. Želio bih ovaj zločin podrobno opisati, ali vjerujte, ne mogu. Kad samo i pomislim nato, koža mi se ježi. Živa su čovjeka objesili na zid barake za kvake kojima su mu bile svezane ruke i od glave pa nadolje skidali mu kožu, a on se derao ka vol. Mislim da se daleko čulo, ali zločincu to nije bilo važno. Ako je još živ, trebalo bi mu suditi. Možete zamisliti kako smo se mi, mladići od sedamnaest do dvadeset godina osjećali, a takvih je bilo 90%, bojeći se da to možda i nas čeka. Radili su to namjerno, da mi gledamo, da nam još više otežaju boravak u logoru.

Takav krvavi zločin ne pamti se u povijesti otkako su Turci ovna živa oderali i pustili ga da pase među ovcama. Ovi su to radili da uvjere zarobljenike kako moraju biti poslušni ili će i njima biti tako.

Poslije tog stravičnog zločina nekoliko ljudi iz te barake je poludjelo pa su odmah sutra likvidirani na opet neviđeni okrutni način - nogama i rukama gazili su ih "ka neke vreće" da su na kraju mogli stati u malu okruglu posudu za vodu.

Težak zločin koji je učinjen nad njima mora se opisati da bi potomci shvatili tu okrutnost nad nevinim mladićima.

Deranje, mučenje i umiranje trajalo je preko dva sata, koliko je Ivo još davao znakove života sa potpuno oderanom kožom. Nama koji smo to gledali bilo je stravično. Kad je nekoliko robijaša i drugi dan počelo buncati, a bilo im je to zadnje, brzo smo shvatili: "daklem, ako ćeš da se spasiš i preživiš tu stravu, morao si ne gledati i stiskati oči, ali samo tako da te ne vide špijuni koji su bili postavljeni među nama da slušaju što mi međusobno razgovaramo."

KOLJAČI NA JAMNJAKU

"Neđelje ti, taj mora biti nekakav,
Daj ga amo na rad."

"Ja sam ti rekao da taj nije
Još na radu!"

"A onaj tamo: vidi za onoga
Netko urgira."

"Molim te, reci mi tko je taj,
Da i njemu nađemo mira!"

"Taj isti jučer je dvoje ustaša
Spasio!"

"Veli da nisu bili ustaše,
Nego domobrani!"

"Već je, neđelje mi, zaslužio da ga ja
Mecima nahranim!"

Svaki su sat odvlačili pojedince - logoraše i ubijali ih gore negdje pod planinom Trtar. Bilo je slučajeva kada smo morali gledati kako su ih ubijali i pred našim očima.

Pomahnitali četniko-partizani nisu se mogli kontrolirati. Bilo ih je lako prepoznati: jesu li doista za bratstvo i jedinstvo kao što su kasnije propovijedali, ili za genocid nad cjelokupnim hrvatskim pučanstvom. Sutradan mi je jedan robijaš rekao kako je vidio da su odmah sutradan dva zločinca odvedena i strijeljana zato što su to radili pred našim očima. Međutim, ja sam poslije čuo da je jedan od njih zet našeg jednog Rupljana koji je možda i danas živ, što znači da je to bila samo partizanska propaganda.

Interesantno je ovdje pripomenuti da se govorilo kako su ovi, koji su mučili i ubijali, ubačeni četnici s namjerom da ubijaju Hrvate. To je međutim, također bila partizanska propaganda kako bi se zataškao stravičan zločin.

No od tada su svako veče sve robijaše izvodili van, odabirali i odvodili na likvidaciju, ali mi više nismo to gledali. Sutra ih jednostavno više nije bilo među nama.

Sjećam se primjera kad su odvodili dva brata Rupljana. Mlađi je plakao kao malo dijete, znao je da ga više neće biti među nama živima.

Tako je to trajalo sve do 1. veljače 1945., ako se dobro sjećam datuma. Tada sam među ostalima i ja bio prozvan, zajedno s mojim bratićem, Zvonimirom Barišićem. Odmah nam je stao dah, a u prsima nas počelo gušiti. Bratić je počeo glasno plakati, a sprovodnik je prišao k njemu i rekao mu: "Vi idete na frontu, u partizane."

Mi smo se već predali Bogu u ruke jer smo smatrali to neslanom šalom. Međutim, prišao nam je i jedan drugi, sav opasan remenima i bombama i rekao: "Ne plašite se budale, veselite se, netko vas je spasio. Idete u vojno područje da se obučete. Vi niste ništa krivi." Doista je tako, i bilo. Umjesto na gubilište, gdje su mnogi ostavili svoj život, mi krećemo prema gradu. Smjestili su nas u jednu prostoriju, ali nam nitko nije ništa govorio skoro dva sata. Tada

dođe jedan i reče: "Ustaše su vas krivo dovele ovdje. Vi trebate ići na drugo mjesto."

Možete zamisliti kakav šok - pomislili smo da je netko javio da se ponovno vratimo tamo, odakle smo i došli. Ali na našu sreću nije bilo tako. Samo su nas odveli u drugu zgradu, ispod šibenske bolnice. Dali su nam nešto robe: netko je dobio hlače, netko englesku vintericu, a kada su nam dali i puške, ponovno smo se rodili na svijet. To je bilo kao da smo uskrsnuli od mrtvih.

Te iste noći krenuli smo na željeznički kolodvor, obučeni kao partizani. Više nismo bili robijaši. Svaki od nas je poljubio pušku kad ju je primio u ruku, a oni su se smijali. Očito, znali su da smo spašeni od smrti pa nam nisu prigovarali. Bili smo slabi, mladi pa odmah nismo ni slutili kamo idemo. Ovdje se međutim, osjeđalo da je već situacija promijenjena.Iako smo bili na vojnom području vlast su uvodili pravi civili pa su valjda bili malo bolji od onih koji su se na nama tri mjeseca iživljavi.

Na željezničkom kolodvoru ušli smo u teretne vagone i krenuli za Drniš. Sa stanice u Drnišu kolona je pješice krenula prema Sinju. Mogla je brojiti preko 400 ljudi. Za jelo nismo dobili ništa, ali nismo bili gladni. Naši želuci su se toliko smanjili da ne osjećamo glad. Osim toga, sada smo ponovno među ljudima, hodamo, razgovaramo, pa nam je bilo puno bolje.

Tako smo se i nas dvojica našli na partizanskoj strani.

Stigosmo u Sinj nekako pred veče; bila je strašna zima, sve se smrzavalo: ruke, noge, a kada bi pošli vršiti malu nuždu, nije trebalo odvezivali hlače. Sama pojava urina bila je u "granulatu ka tuča". Na prilazu u Sinj dočekala nas je vojna glazba. Vele, kad te dočeka vojna glazba brzo ćeš poginuti. Tako to ratnici govore. Odmah smo smješteni u jednu veliku domobransku vojarnu i raspoređeni po dijelovima brigade. Mene i moga bratića rasporedili su u 2. četu, 4. bataljon, 12 brigade, 26. divizije.

Tu smo prenoćili i sutra ujutro, na minus 25 krenuli smo prema Vrlici, ali nismo mogli dalje od Kijeva jer je zima bila strašna, tako da su nam svi konji, a i Talijani, kojih je bilo u koloni među nama,

posmrzavali od zime. U Vrlici smo ručali neku kukuruznu kašu s nekoliko zrna graha. Cijelu noć proveli smo pokraj vatre. Tu su nas napali vukovi i od gladi pojeli konje i kurire. Pronašli smo samo otiske stopa u snijegu. S obzirom da nismo mogli dalje prema Kninu pala je komanda da se vratimo natrag u Sinj.

Tako je i bilo. Taj dan u Sinju, koliko smo se zadržali, iskoristili smo za gađanje na snijegu. Već drugi dan krenusmo preko Cetine, Kućerine, Posušja prema Širokom Brijegu gdje se vođahu ogorčene borbe između partizana i naše hrvatske vojske. Ja sam bio s još dva Rupljana: Zvonom Barišićem, mojim stričevićem i Dugopoljac Adolfom, mojim sestrićem. Nas smo trojica hodali zajedno i hodajući spavali. Bili smo gladni jer nismo ništa jeli već dva dana i noći. Strašna zima nas je potpuno iscrpila te smo se u hodu držali jedan za drugoga. U Posušju smo ostali jedan dan. Nas deset odmah je upućeno na jedno brdo kao osiguranje, jer su se navodno pojavili križari, za koje sam ja tada tek prvi put čuo da postoje. Navodno je to zapravo bila hrvatska vojska koju nisu uspjeli zarobiti, a sama se nije "tila" predati partizanima u ruke. Na straži sam razmišljao o svim onim mojim dragim Rupljanima koje su zločinci pobili ni krive ni dužne, da bi im bilo možda bolje da su se odmetnuli u šumu ma koliko to trajalo.

Drugog dana ujutro dobili smo po jedan mali kruh, ali ga nismo smjeli jesti dok nam komesar ne odobri, i tada samo jednu četvrtinu. Oko toga bilo je vrlo strogo. Još je noć, ciča zima, ne vidi se prst pred nosom. Držeći se jedan za drugoga, kretanje je postajalo sve teže. Borci su padali od umora pa je u nekom malom selu od samo nekoliko kuća, dat kratki odmor. Nedaleko sela borci su u jednoj staji našli ogromnu količinu glava kupusa. Bilo ga je za vagon, ali gladni borci su ga za jedan sat svega sirova pojeli. Sad je već bilo bolje: lakše smo se kretali dalje prema Širokom Brijegu.

ZOV BOGA U POMOĆ

O, Bože moj, strašno sam se uznemirio,
A ne znam kako bih se smirio,

Za vrijeme teške muke moje,
Tebi pružaj ruke svoje,

Vjerujem u veliku dobrotu tvoju,
Da pokušaš smiriti muku moju!

Ti si se Bože obvezao, da ćeš svima svojima
Podanicima dati mir na zemlji,
A na nebu vječnu slavu, koji te na zemlji poštivaju!

Pomisli Bože, da li si svima dao
Što si obećao!

O, Bože, stojim pred licem tvojim
Raširenih ruku i molim te
Da skratiš muku moju!

Pružam ti, Bože, obadvje ruke
I molim te, Bože, skrati mi muke.

Sada, eto, neka bude kako ti hoćeš,
Bože, ako se bolje učinit' ne može!

Ja se sasvim predajem tebi
Jer znam da mi zla učinio ne bi!

Molim te, Bože, za robijaše,
Da primiš u nebo duše naše!

Jutro, sedmi veljače 1945.; još je bila noć, strašna snježna noć. Mi smo pristigli sa sjeverne strane do pred same bunkere. Cilj je bio napasti ih. Spustili smo se niz jedno brdo, kuda smo se trabali i povlačiti. Mi smo bili slabo obučeni i smrznuti od staršne hercegovačke bure koja ti prodire u kosti.

Široki Brijeg je bio veliko hrvatsko uporište s hrvatskim pučanstvom i svećenstvom. Kad bi ga četničko-partizani osvojili, sigurno bi ga do temelja uništili. Tu je bilo stacionirano više od 10.000 hrvatskih vojnika i Nijemaca, a napadača je bilo pet puta više tj. preko 50.000 ljudi. Napadale su: 9., 19., 20., 26. dalmatinska divizija. Tu je bila i 29. hercegovačka sa korpusima i drugim lokalnim jedinicama koje su se borile na strani partizana.

Smatra se da je na Širokom Brijegu samo partizana poginulo oko 7.000.

Moja, 2. četa 12. brigade dobila je zadatak napasti bunkere sa sjeverne strane. Krenuli smo u strahu. Odstojanje - jedan od drugoga niti dva metra. Bilo nas je puno pa smo mogli efikasnije djelovati. Osjećao sam se strašno: očekuješ da se svakog časa otvori vatra. Iz pluća ti ide hladni zrak, očekuješ čas kad ćeš biti mrtav.

Ogromni bunkeri sazdani od hercegovačkog kamena stoje pred nama u mrkloj noći. U njima gori vatra, puši se, vojnici se griju. Pogledam lijevo od bratića Zvonka. Upitam ga šapčući kako se tu našao. Odgovorio mi je da ga je poslao vodnik Šimšić. Upitah ga još nešto, ali odgovor ne dobih. Slutio sam nešto strašno. Osvrnem se, a on onako poluležeći priđe k meni i reče: "Sad ćemo krenuti u napad! Vi, ustaše idete prvi." Znao sam što nam se sprema. Protrnuo sam od straha i pomislio: Oni su nas poslali ovamo da bude što više partizana i da poginemo. To bi za njih bilo bolje nego da nas do kraja rata ubijaju na Jamnjaku.

Isti čas je po vezi došla naredba da stiže komanda za napad. Taj zločinac je umjesto prema bunkeru okrenuo cijev prema meni i bratiću koji je isti čas poginuo, a ja ostah teško ranjen u nogu. Rafal je otkrio naš položaj. Zapodjenula se teška borba. Od naše čete ostalo je svega 17 ljudi. Stigli su bolničari, pokupili sve pa i mene s

ostalim ranjenicima i prebacili nas u brigadno previjanje. Istog dana prevezen sam u bolnicu u Split preko Opuzena.

Tako sam završio svoje partizovanje od samo jednog dana i uspio ostati živ.

Moje liječenje se dalje nastavilo na Hvaru i u Zagrebu.

Tako sam 1945.g. i kraj rata dočekao kao vojni partizanski ranjenik.

KRAJ 1. DIJELA

SPISAK UBIJENIH RUPLJANA OD 1941 DO 1945

		Rođen
1. MILE BARIŠIĆ	JAŠIN	1921
2. ZVONE	BUKARIĆIN	1922
3. PAŠKO	LIČANOV	1925
4. ANTE	LIČANOV	1918
5. MARKO	VRANČEŠKOV	1908
6. FRANE	VRANČEŠKOV	1910
7. IVE	VRANČEŠKOV	1915
8. NIKOLA	P. ŠIMATOVA	1926
9. NIKOLA	GAVRE	1906
10. IVERA	JOŠKOV	1908
11. JOSO	KELENOV	1912
12. ANTE	KELENOV	1914
13. ŠIME	JOŠKOV-LAĆAN	1921
14. DUJO	STOJIN	
15. STIPE	BISKUPOV	1920
16. MARKO	BLAIĆ	
17. STIPE	CRNJAK	1920
18. JOSO	CRNJAK	1923
19. JURE	CRNJAK	1916
20. NIKOLA	ČAVČIĆ	1914
21. MARKO	ČAVČIĆ	
22. JOSO	ČAVČIĆ	
23. IVE	ČAVČIĆ	
24. LOVRO	ČAVČIĆ	
25, IVE	DUIĆ	1912
26. JOSO	GARIĆEV	1919
27. JOSO DUIĆ	PATUNOV	1912
28. NIKOLA	DRAŠKOVIĆ	
29. MARKO	DRAŠKOVIĆ	
30. NIKOLA	JURIĆ	
31. ŠIME JURIĆ	CRNJAK	1918
32. ŠIME CRNJAK	ĐUKĆIN	
33. STIPE	CRNJAK	1920
34. JOSO	CRNJAK	1923
35. JURE	CRNJAK	1916
36. MATE	KOVILIĆ	1912
37. STIPE	KOVILIĆ	1925
38. ANTE	KOVILIĆ	
39. MARKO	KOVILIĆ	
40. ANTE	LJUBIČIĆ	
41. IVICA	LJUBIČIĆ	
42. DUJO	LJUBIČIĆ	1925
43. NIKO	LJUBIČIĆ	1924
44. IVE	MISKOVIĆ	
45. MARKO	MISKOVIĆ	1920
46. SLAVE	MISKOVIĆ	1914
47. IVE (ČARE)		1910
48. PAŠKO	MANDUŠIĆ	1919
49. MATE	MANDUŠIĆ	
50. JURE	MANDUŠIĆ	
51. TOMO	MANDUŠIĆ	
52. ANTE	MANDUŠIĆ	
53. ANTE	MANDUŠIĆ	
54. ABRAM	MARASOVIĆ	1917
55. JADRE	MARASOVIĆ	
56. IVE	MARASOVIĆ	
57. MATE	MIŠKOVIĆ (GARIĆ) 1	906
58. JANDRE	MIŠKOVIĆ	1919
59. NIKO	MIŠKOVIĆ	1922
60. DUJO	PAIĆ	1910
61. JANDRE	PAIĆ	1923
62. FRANE	PAIĆ	1926
63. STIPE	PAIĆ	1920
64. FRANE	PAIĆ	
65. MILE	PAIĆ	
66. ŠIME	PAIĆ	
67. JOSO	PAIĆ	
68. IVE	PAIĆ - MAJDIĆ	1921
69. JOSO	PAIĆ - MAJDIĆ (JAMAR)	1920
70. JANKO	PAIĆ - MAJDIĆ	1925
71. FILIP	PAIĆ - MAJDIĆ (PILJA)	1889
72. STIPE	PAIĆ - KAREGA	1885

73. SLAVE	PAIĆ - KAREGA	1914
74. MARKO	PAIĆ - KAREGA	
75. MATE	PAIĆ - KAREGA	
76. ŠULEGA		
77. JAKOV	RADNIĆ	
78. MATE	RADAS (BUSA ŽIV...) PEČEN	1908
79. ANDRIJA	RADAŠ	
80. IVICA	SILOV TEPIĆ	1924
81. ŠIME	SILOV	
82. MATE SILOV		
83. PAVLE VELEČASNI (živ spaljen)		1900
84. MARKO		1921
85. JURE		
86. ANDRIJA		
87. PAJO		
88. MATE		
89. JOSO 1921		
90. PAŠKO		
91. ŠIME	TEPIĆ hr. vitez	1912
92. IVE		1922
93. ANTE		
94. STIPE		
95. PEŠO		
96. MATE		
97. UČO ...		
98. DUJO		1915
99. ANTE		1920
100. MARKO		1914
101. LUKA		
102. MARKO		
103. ŠIME	PEIĆOV (dala ga ubiti sestra)	1910
104. MILE	ZORICA	1919
105. ROKO		1922
106. PAŠKO (....)		1923
107. MLADEN (bačen u jamu u Erveniku)		1915
108. ANTE		
109. JOSO		
110. MATE		

111. FRANE		
112. IVE ŽIŽIĆ		1914
113. JOSO		1922
114. TADIJA		1914
115. IVE 1919		
116. FRANE	ČAVELIĆ	1922
117. ŠIME	BARIŠIĆ (LAČAN)	

Navodi ubijenih nisu potpuni, jer se odnose na razdoblje mog djećaštva pa neka imena i ne znam; a za mnoge poginule i nestale također se ne znaju svi podaci: podatke sam iznio na osnovu sjećanja i razgovora sa živućim pojedincima.

II DIO

POVIJESNI NAPUCI

Pravo na interpretaciju svoje vlastite povijesti nije lako postići. Uvijek se netko protivi pisanju istine. To protivljenje ne dolazi uvije samo izvana, već i iznutra, od vlastite nacije. To su Hrvati pojedinci koji time mogu učiniti ogromnu štetu svome narodu, na vanjskom i unutrašnjem planu.

Ovo će mi priznati svaki pošteni Hrvat, jer ja sve ne držim jednakim domoljubima. Uzmimo samo ovo razdoblje od 1990. do 1995. - tu ćemo prepoznati da među nama ima i onih koji nisu željeli Lijepu našu doživjeti kao samostalnu, neovisnu i suverenu državu.

Iako Hrvati nikada u povijesti nisu bili jedinstveniji nego u ovom domovinskom ratu, bilo je i onih koji su se predstavljali kao veliki domoljubi, a zapravo su radili protiv osamostaljivanja Hrvatske, tj. u korist onih koji su čak i rušili Hrvatsku legalno izabranu vlast. K tome, i strane su sile podržavale te navodne "patriote".

UNPROFOR

Čudan je sav ovaj svijet, sve
Gleda, a ništa ne vidi, kao da
Je slijep ili se ne stidi!

Zuje zrakoplovi i helikopteri
Kao bube mare i komarci,
A bombe padaju po glavama
Ljudi kao čvarci!

Umiranje za njih nije zlo; pa
Na svijetu ima ljudi pet
Milijardi i po!

Stalno se bore za ljudska prava,
A u vlastitim zemljama ništa im
Ne vrijedi ljudska glava.

Na pitanje ne daju odgovor pravi,
Oni ne vjeruju zločinu i stravi.
Hladnokrvno gledaju na sve krize,
U tome uvijek nekoga
Vole, a nekoga mrze.

Uspostavljaju mir između zaraćenih
Strana, a za to im najviše
Služi humanitarna hrana.

Sve podjednako dijele kako treba:
Nekome top, nekom komad
"Hljeba".

Dobro čuju, al' ništa ne vidie;
Broje granate, a ne glave.
Ako li uspiju kući doći
Nadam se, teško će spavat',
Uvijek će o stravi i užasu sanjat'.

Međutim, ovoga puta hrvatski je narod bio, kao što sam rekao, najjedinstveniji u svojoj tisućljetnoj povijesti. Bio je istinski na liniji svoje bitnosti i suprostavio se svim neprijateljima.

Sjetimo se samo pojedinih vođa političkih stranaka i njihova nastojanja da što gore i brutalnije optuže Hrvatsku baš u najtežim danima kad joj je trebala potpora sviju zdravih snaga domaćeg i iseljeničkog pučanstva. Međutim, toga je uvijek bilo u hrvatskoj povijesti. Ne mogu, a da ne navedem jedan takav povijesni primjer: Garašaninove načrtarije prihvatili su u Bosni i zdušno podržali pojedini bosanci franjevci, kao: Franjo Kovačević, Blaž Jukić i Ivan-Franjo Jukić. U Dalmaciji pak je to bio franjevac Matija Ban.

Zadatak ovih plaćenika Hrvata bio je zločin prema vlastitom narodu. Oni su podupirali plan neprijatelja za odnarodnjavanje Hrvata i njihovo pretvaranje u Srbe, istočne i zapadne vjere.

MOJA VIĐENJA I RAZMIŠLJANJA

1. "Dr. ANTE STARČEVIĆ I SRBI 1936."

U svojoj knjizi dr. Ante Starčević govori da je istinska povijest jednog naroda najbolja učiteljica tog istog naroda. Ona ga napaja snagom moći. Ohrabruje ga da za sve daljnje radnje koje treba poduzimati za vlastiti opstanak.

Koji narod nema povijesti ili ne poznaje svoju povijest, ne postoji kao narod. Povijest je potrebita i ona nije stalna. Dapaće, takva je kakvom je tko napiše. Ako je jednom piše ortodoksni komunista, onda ona nije povijest toga naroda, već te političke elite. Ona nije istinska jer je napisana po diktatu politike. Isto tako, ako neku povijest piše jedan ortodoksni nacionalista - stvar je ista samo se razlikuje politička elita.

Prava istinska povijest je ona, narodna, koja proizlazi iz naroda i njemu se vraća. Ona vraća taj narod u prošlost, pokazuje mu što je bilo, što je sada i što treba biti.

Takovu povijest narod prihvaća jer ga ona čini narodom. Ona mu pokazuje što ga je naučilo da bude narod i da se time ponosi.

Pisanje povijesti u mnogome ovisi o snalaženju pisca, njegovoj maštovitosti, interpretiranju prave narodne povijesti. Ona ovisi o piscu i njegovoj volji da tu povijest stvarno prikaže onakvom kakva je u stvarnosti bila. Povijest nije roman koji se stvara iz mašte.

Povijest je tu, ona je dana samo je treba napisati i pokazati narodu da je bez straha može pročitati. Povijest je istinsko iznošenje stvarnog događanja u jednom vremenskom razdoblju. Narod u toj, i takovoj povijesti, mora sebe prepoznati i zavoljeti sebe i svoju povijest.

Moram ovom prilikom priznati da sam kao mladić, potajno, skrivećki u strahu, čitao hrvatsku povijest i plakao. Sjećao sam se nekih priča koje mi je pričao ćaća kao časnik austrijske vojske.

Povijest stvara, drži i čuva jedan narod. Ona tome narodu osigurava državu, pokazujući mu kako ju je dobio i kako je treba čuvati da je ponovno ne bi izgubio. Država se može izgubiti i međusobnim ratovanjem dvaju ili više naroda. Ima naroda velikih i

malih. Mali narodi su slabiji, veliki jači. Zato se mali narodi mogu održati samo ako imaju svoju povijest i kulturu, svoj vlastiti jezik i ako su jedinstveni. Veliki pak to postižu silom oružja. Naš hrvatski narod je malen i ima svoje mane. One su nas u prošlosti puno koštale, a koštaju nas i danas, čak i ljudskih života. Mi ne samo da svome neprijatelju opraštamo, nego mu i zaboravljamo i sve zločine koje nam je u prošlosti napravio.

Dr. Ante Starčević u "Izabranim spisima" 1943.g. kaže: "Mi se ponašamo kao da nismo ni prevareni". Iako je to povijest zabilježila, mi neke očite činjenice ne ponavljamo svojem mlađem naraštaju. Bojimo se vremena u kojem je ta povijest pisana jer su nam naši neprijatelji to vrijeme upisali u negativnu povijest. To nam je sudbinska pogreška.

U ove naše hrvatske povijesne krajeve počele su u drugoj polovini XIV st. pristizati i druge narodne grupacije (manjine), ali ne Srbi, kao što se to stoljećima manipuliralo. To ponavljaju oni ljudi koji ne žele dobro Hrvatima. Zamislite naše hrvatske naivnosti, kada smo dozvolili Srbima da narodne grupacije, koje su živjele na našem povijesnom prostoru proglase Srbima, a da se mi to nismo nikako suprostavili! Ti svi došljaci bili su istočne vjere - većina. Bilo ih je raznih, ali je među njima svega 10% bilo Srba.

Ako jedan narod ne može vladati sobom, onda je moralno da si sam izabere najboljeg i najbogatijeg gospodara što će mu omogućiti da dobro i bogato živi, da ima osnovna prava na svoju kulturu i jezik, a ne da mu se netko nametne za gospodara.

Ni jednom narodu nije u potpunosti kriv drugi narod, već najvećeg krivca treba tražiti u samom sebi. To je naša hrvatska sudbina. Svima smo bili bolji nego sami sebi. Trebamo se jednom zauvijek otrijezniti, ne samo radi ove generacije, već i glede novih pokoljenja. Nije dovoljno da mi sami dobro poznajemo svoju vlastitu povijest. Mi je moramo pokazati - prezentirati svijetu. Cijeli svijet mora saznati da smo baš mi, Hrvati, jedan od najstarijih naroda Europe, pa ako hoćete i - jedini. Mi to Europljanima moramo i dikazati: pisanim dokumentima - knjigama, starinama,

muzejskim eksponatima i svime što se nalazi na ovim našim povijesnim prostorima. I to ne samo što smo našli nego i što je naš čovjek - Hrvat, kroz tisućljeća od svog dolaska ovamo sam stvorio i ponudio civiliziranom čovječanstvu. Ako jedan narod nije dovoljno poznat, nitko ga i ne priznaje. Nažalost, mi Hrvati smo to osjetili i u ovom našem osamostaljivanju i vođenju domovinskog rata.

Neki veliki narodi svijesno su se pretvarali da za nas nisu čuli: "Pa tko ste vi, zaboga, kad sad najednom hočete biti narod i imati svoju državu?" Bit će da je to bila samo politička smicalica, jer mi nismo imali dovoljno jaku promidžbu. Ponavljanje je mudrost učenja, a mi te naše slabe učenike nismo dovoljno educirali - stalnim ponavljanjem.

Stalna je promidžba bila zadnja karika u lancu kojim su nas opasali naši tradicionalni neprijatelji.

Naši znanstvenici nisu htjeli da im netko spočitne da su nacionalisti, pa su čekali savjet jačega. To je našem neprijatelju bilo osnovno oružje protiv nas. Ti su intelektualci pisali ne ono što su trebali, već ono što su morali.

Čuvali su svoje položaje, ako su ih imali, a ako nisu, nastojali su ih steći poslušnošću. Bilo je časnih iznimaka, ali ti su morali brzo otići.

Svi ovi naši vjekovni velikani, kako ih mi znamo zvati, nisu se htjeli izlagati koliko su mogli, a mogli su mnogo više nego jesu. Više su vodili brigu o sebi nego o svom narodu i borbi za samostalnu i neovisnu hrvatsku državu.

HRVATSKU POVIJEST, TREBATE ZNATI
AKO ŽELITE BITI HRVATI!

2. NEŠTO O NEZAVISNOJ DRŽAVI HRVATSKOJ - DA SE ZNA!

Nezavisna država Hrvatska stvorena je voljom naroda hrvatskoga. Ona je rezultat velikosrpskog terora nad hrvatskim narodom, od njihova dolaska u ove krajeve. Srbi su se svima udvarali samo da naškode hrvatskom narodu. Neki, na veliku žalost, i danas hrvatsku povijest za vrijeme NDH krivo tumače. Pripisuju dr. Ante Paveliću da je on taj koji je izazvao sukob sa Srbima u II svjetskom ratu.

Ovo u potpunosti ne odgovara istini. NDH-a je prvi put priznata 21.5.879.g., od pape Ivana VIII.

Srpska manjina u Hrvatskoj nije priznala hrvatsku samostalnost ni u jedno doba, pa čak ni banovinu 1939.g.

Srbi su 1941.g. digli ustanak, ne kako se tumači i piše protiv fašizma, nego protiv hrvatskog naroda i hrvatske samostalne države. Antifašisti su u stvarnosti bili Hrvati, a ne Srbi. Odmah u početku 1941. kada se još nije znalo da će biti proglašena hrvatska država, Srbi su započeli pokoljem hrvatskog naroda. Naoružani od srpske vojske, kao i u ovom domovinskom ratu, klali su i palili sve što je bilo hrvatsko. Napravili su stravične zločine na Kordunu, u Lici i Dalmaciji, što treba javno obznanjivati i stalno ponavljati - reći istinu, a ne lagati kako to samo Srbi znaju.

Braćo Hrvati, otrijeznimo se, Srbi su kadri ubiti vlastito dijete pa će reći: To si ti učinio, ako im to treba. U suradnji s partizanima četnici su Hrvatsku, odnosno hrvatski narod željeli uništiti do kraja.

Što bi se dogodilo da su partizani, ti saveznici četnika, ušli u Zagreb 1943.? Bi li bilo ZAVNOH-a? Bi li poslije rata bila stvorena federalna hrvatska država? Što bi se tada dogodilo hrvatskom narodu i da li je NDH-a mogla učiniti više nego što su joj dopuštali njeni stvoritelji - Hitler i Musolin? Što je hrvatska država mogla učiniti u svezi sebe, a u svoju korist?

Sada, 50 godina poslije, javljaju se pojedinci s raznim izmišljotinama, a bez dovoljno argumentacije. Zna se dobro tko je prodao Istru i Dalmaciju, zna se dobro da jugo-vojska 1941. nije bila

na granici kod Trsta već kod Benkovca. Zna se i to da za to nije kriv hrvatski narod i NDH-a, nego beogradska čaršija i oni koji su išli u Beograd sklopiti savez sa "srpskom braćom".

3. HSS - HRVATSKA SELJAČKA STRANKA

Ako je sadašnja HSS nastavak Mačekove HSS, onda joj još samo ime ostaje od slavnoga Stjepana Radića. Zašto dr. Vlatko Maček nije prihvatio hrvatsku državu pa se iznutra borio za svoje ideale, odnosno HSS? Zašto je dr. Vlatko Maček pobjegao i nastanio se baš tamo gdje su se nastanili i kraljevski jugodužnosnici? Što je on htio kada se ni poslije rata nije vratio u Titovu državu? Kakvu je on želio vlast?

Ja mislim, svakako ne hrvatsku. Što je on htio, do sada nije objašnjeno. Je li se HSS u drugom svjetskom ratu ponašala kao i ova, današnja, HSS u ovom domovinskom ratu?

Čičak, Stipac, Tomičić... Ovo pravi povjesničari moraju opisati i prikazati svom narodu. Ja samo znam da je dr. Vlatko Maček više puta poljubio kralja Aleksandra, nego svoju vlastitu suprugu.

Kakav je program bio HSS u tadašnjoj Jugoslaviji. Je li uopće bilo moguće u Jugoslaviji nešto više ostvariti bez rata?

4. USTAŠE - HRVATSKI BOJOVNICI

Kao hrvatski bojovnik od 1941. do kraja rata, tragajući za povijesnim činjenicama naišao sam između ostalog, na jednu zbilju koja je za istraživanje velika poslastica, a naročito za vrsne povjesničare od zanata.

Kao običan djelatnik pročitao sam da su ustaše ratovale, odnosno sudjelovale u borbi Tiberija od 229.g. prije Krista do 9.god. poslije Krista (Prof. Stjepan Antoljak: Pregled hrvatske povijesti" 1942.) Ja bih rekao: Elitna hrvatska vojska, zahvaljujući kojoj hrvatski narod nije do kraja uništen u II svjetskom ratu - to su hrvatski bojovnici koje samo neprijatelji nazivaju ustašama.

KRAJ II DIJELA

III DIO

RAZGOVORI - DOKAZI - PRIMJERI - SJEĆANJA

1. VARAŽDINSKE TOPLICE 1981. GOD.

Liječenje ratnih vojnih invalida II svjetskog rata. 8 sati ujutro - razgovor u holu. Stevo, kao i uvijek, već u jutro mrtav - pijan. Ne može ni hodati.

Jedan Pukovnik i ja sjedimo poslije hidroterapije i pijemo crnu kavu. "Stevo, ti opet pijan, strinu ti tvoju."

Što hoćeš, ja sam borac 7. banijske divizije, tko meni što može?"

"Ma, jeli, ja sam ti bio komandir i ti tako sa mnom; pazi, ja još imam pravo da ti zapovidam", odgovaram ja i nabrajam mu žene koje su bile u jedinici, a ja sam njih istinski znao. Ove sam žene upoznao tijekom i poslije rata u invalidskom domu na Jordanovcu 110.

"Ma , je li, nedelje ti svete!? Je li se sjećaš kad smo ono poklali 3 hrvatska sela, a to bi se dogodilo i 4-tom, da se nije ispriječio onaj hrvatski bataljun!" Preko mene prolaze trnci. Ne mogu da izdržim, sav se tresem. Pogledam pukovnika Antu. Bio je iz naše Istre.

"Ante, čuješ li ti što ovaj govori?"

"Čujem, čujem, bilo je toga, bilo je toga", odgovori Ante, pokupi se i ode.

"Kuda ti, Ante?"

"Moram ići na masažu, žurim."

Pukovnik Ante je shvatio da ja Stevu samo "navlačim" da govori, a da ja uistinu nisam bio u njegovoj jedinici. Mislim da je taj bataljun, koji se Stevi ispriječio da ne pokolje Hrvate i u četvrtom selu, stvarno bio bataljun pokojnog Ivana Šibla.

Nastavljamo razgovor, a ja mu kupujem još jedno piće: "Ma, je li, srećo moja, to si ti bio? Sreće mi, dobro si komandirao."

"Nije tamo ostao nitko živ od djece do staraca, sve smo ih poklali".

"A zašto piješ, Stevo, tako puno?"

"Baš me briga. Baba i ja smo sami na selu. Imam dva sina, jedan je u miliciji ovdje u Varaždinu, a drugi je u Zagrebu. Dobro im je, ćaća je za njih odradio na pokolju Hrvata, a boreći se za bratstvo i jedinstvo naroda. Je li, komesare, sjećaš se toga dana? Ma moraš se sjećat'. Poklali smo ih sve od reda, a i opet ćemo im naprašit' kad dođe vrijeme." Preko mene opet prolaze trnci, naljutim se i kažem mu:

"Šuti, da više o tome nisi govorio. Sada idi u sobu spavati jer već ne možeš stajat na nogama."

2. ISTO U VARAŽDINSKIM TOPLICAMA

Jedne lijepe jesenske večeri šetao sam sa pukovnikom jugoslavenske armije Mariborčaninom Ivanom. Stradao je u Libijskoj džamahiriji. Tamo je bio s našim vojnim avionima Gadafiju na pomoći, ako bi zatrebalo.

U šetnji on odmah počne mene izazivati zbog zločina koje Dalmatinci - partizani su napravili u njegovu Mariboru, prilikom povlačenja Nijemaca i hrvatske vojske 1945.g. u Austriju. On je bio tek 10 - 11 godina star pa je sve to pratio bez opasnosti za sebe. Pitam ga je li on u toplicama po zadatku, ili se liječi, jer je nosio foto-aparat. Rekao mi je da je vojni reporter. I on je volio piti, a bio je jako škrt kao i svi Slovenci. "Ne", reče, "imao sam nesreću. Popio sam previše viskija pa nisam mogao uzletjeti i povrijedio sam kičmu."

Pričamo o svemu što se nekad događalo, a on bar može pričati, naročito kad ispije litru gemišta. Mene smatra partizanom jer se liječim s drugim partizanima u toplicama, pa mi predbacuju za zločine koje su partizani napravili potkraj rata, u Mariboru, nad školskom djecom. Naime, Nijemci su se poslužili djecom i poveli ih sa sobom da ih partizani ne pobiju.Partizane to nije spriječilo da pobiju sve Nijemce, ali i školsku djecu cijele jedne škole. Bilo je, kaže Ivo, preko 300 djece do 11 godina starosti. Cijela jedna pučka škola je tako stradala od partizanskog zločina.

3. O BEOGRADSKOM ARHIVU I NOB-u

Ivo je bio moj dobar prijatelj. On je u Zagrebu. Živ je pa se i sada ponekad vidimo, ali ne želi pričati. Mislio je da njegova priča mene neće toliko zainteresirati, kao što jeste. Neće se valjda ljutiti što ću ispričati naše priče sa šetnji. Ja samo pišem istinu koju mi je sam rekao.

Istina o Savi Kovačeviću i Sutjesci izrijekom piše u arhivu NOB-a: Sava jeste naredio proboj, ali samo mladim Hrvatima: njih oko 300 - "Naprijed, gamadi hrvatska!" Trebalo je probiti neprijateljski obruč pa su zato određeni Hrvati da to učine, jer su oni u partizanima uvijek bili manje vrijedni nego drugi.

4. ANTE GORANIN - BRIŠKI

Pripadnik 13. goranske divizije, borac od 1941.g., slabo pismen, to je Ante Goranin. Ja sam mu morao pisati sve referate, ali samo one koje mi je on diktirao. Ni za boga nisam smio neku riječ sam napisati. Ljutio bi se i govorio: "Ti piši samo ono što ti ja kažem, pa makar bilo i glupo."

On me je branio kad su me nazivali hrvatskim nacionalistom. Optuživali su mene i pokojnog Lojza Širanovića da pišemo ustaške parole po zahodima, a mi to nikada nismo radili. Bio je škrt kao i svi gorani, a volio je popit, ali samo crno vino. Vodio sam ga kod "Mimice", na ribice i crno vino u Jurišićevu ulicu - tamo je bilo dobro, a jeftino.

Kad bi se napio bio je dosta govorljiv i pričao bi svašta što je u partizanima doživljavao. Jednom prilikom mi je ispričao kako je kao komandir čete poslao u ophonju jednog Srbina i jednog Hrvata. Hrvata nađoše zaklana, a Srbin uteče u četnike. Drugi put pošalju dva Hrvata i dva Srbina. Isto se dogodilo: dva Hrvata su nađena zaklana, a Srbi odoše u četnike. Tako priča moj prijatelj, pokojni Ante Briški-Goranin.Kada je moj Ante raportirao komandantu brigade, izgubio je čin poručnika. Moj Ante je bio veoma dobar Hrvat, ali i onaj čvrsti ortodoksni komunista. Samo mu daj za pravo sve što on kaže, pa će ti sve tajne ispričati. Nije

imao djece, samo ženu koju je ponekad "tuka" kad bi mu nešto proturječila.

5. DARKO I DRAGO

Po pričanju Darka, koji još i sada živi u Zagrebu, ova dva partizana su se proslavila zločinom koji su napravili u Dalmaciji koncem rata nad Nijemcima i Hrvatima. Preko 400 Nijemaca i ostalih zarobljenika jednog su ranog jutra završili svoj mladi život na okrutan način. Ubijeni su prilikom izlaska iz broda takvim udarcima da je udareni odmah bio mrtav.

Ovo sam sve saznao uz čašice pića koje ja nisam bio škrt platiti. Nisam smio to odmah zapisati da ne bi posumnjao u mene, ali sam zato dobro zapamtio pa tako zabilježio ovaj zločin.

6. SPLIT

Ulazak partizana u Split, Splićani su dobro zapamtili. Moj prijatelj Mile ispriča mi starvične stvari. On je bio neki dužnosnik, bit će da je imao časnički čin kad mi je rekao da se protiv zločina ubistava i klanja bunio, jer nije mogao podnijeti što se sa Splićanima događalo. Kaže da su vodili na stratište ne samo muškarce, nego i žene i djecu tako da su cijele familije ubijane.

Odvodili su ih negdje u okolicu grada ni sam mi nije znao reći točno mjesto, a možda nije ni htio, jer je i on po narodnosti Srbin. Mile reče da je tada ubijeno na tisuće Splićana. Ne znam da li je možda pretjerivao, ali je sigurno da je masovnih ubistava bilo. Mile je poslije rata bio u organima državne sigurnosti. Tako mi je ispričao da je sve do 1952.g. lovio jednog mog seljana - "odmetnika", koji se puno godina skrivao dok ga nisu pronašli i osudili na 15 godina robije.

Mile je i danas živ, ako ga se pita, siguran sam da će ove moje navode potvrditi. A moj suseljan Dujić, robijao je u Beogradu, izdržao kaznu i srećom, došao kući živ.

7. MATE IZ ZAGREBA

Mate je iz Bijenik sela od Svetog Duha prema Zagrebačkoj gori. Bio sam mu šef. Pričao mi je: "Gospon šef, partizani su kod mene u

obližnju šumu sve do 1956.g. po noći dovodili ljude i ubijali ih.. Tik uz moju zemlju raka je u koju su ti nesretnici bacani da još i sada zemlja diše."

Mislim da je Mate Matun i danas živ, ako mu je Bog dao dug život.

8. X X X

Bio sam zadužen za dodjelu stambenih kredita kao predsjednik za dodjelu stambenih kredita. Službenim kolima obilazili smo sela gdje su živjeli naši djelatnici, a bili su siromašni pa započetu kuću nisu mogli završiti. Davali smo im određenu svotu kredita potrebnu za dovršenje.

Jedan moj djelatnik nas je sreo i odveo u svoj vinograd da si uberemo grožđe i da nas počasti pićem. Naši su Zagorci jako dobri ljudi. Nisu škrti pa kad kod njega dođete, iako je siromašan, sve će vam dati što se nalazi u njegovoj siromašnoj hrvatskoj hiži.

Pozove mene taj djelatnik na stranu. "Šefe, trebam vas nešto." Ja sam mislio da će zamoliti veći kredit. Nije bilo to već mi reče: "Vidite šefe, ovaj moj vinograd. Ovdje, na ovom mjestu, partizani su sve one koji su zastali iza kolone koja se kretala prema granici, pobili i zakopali ovdje, u mom vinogradu. "A di si ti bio?" upitah ga. "Ja sam bio domobran, i na sreću nisam još došao kući."

Ovo se dogodilo 35 km od Zagreba prema Zidanom Mostu, točnije u Savskom Marofu, desno od ceste prema vinogradima.

9. PRIŠTINA

1979.g. bio sam komercijalni direktor u Trgovačkom poduzeću "Sirovina". Imali smo nekoliko prodavaona mješovitom robom i na Kosovu: dvije trgovine u Prištini, a po jednu u Kosovskoj Mitrovici, Gnjilanima i Vučitrnu. Time smo htjeli dati svoj doprinos nerazvijenim krajevima.

Jedan od poslovođa je izvršio pronevjeru, a kosovske vlasti nisu ga htjele saslušati i predmet poslati u Zagreb u centralu. Morao sam angažirati jednog djelatnika službe državne sigurnosti koji je pošao sa mnom u službenim kolima, da se na licu mjesta stvar

rasvijetli. Sa mnom je pošao gospodin Dragan, veoma dobar i pošten čovjek, rodom sa Banovine, mislim iz Gline. Ostali smo nekoliko dana dok sve to nismo sredili.

Jedne večeri sjedili smo na terasi hotela "Kosovski božur". Pitao sam ga da li želi da spavamo zajedno u dvokrevetnoj sobi; naime, uvijek mi se činilo da on ima svoje poslove koje ja nesmijem znati niti ih čuti. Pristao je i začudio se što ga pitam takove gluposti. "Nego kako ćemo, pa nećemo svaki posebno." Obzirom što nije bilo trokrevetnih soba, moj vozač Frane Kuman iz Škabrnje, sela koje su četnici porušili, imao je zasebnu sobu.

Veoma smo malo spavali. Pričali smo o svemu i svačemu, od političkih viceva pa dalje. Najednom, moj cimer reče:"Ovo što ću ti ispričati je istina, a na neki vic. Dođe kod predsjednika općine u Glini - Stevo (izmišljeno ime) i upita ga: Druže predsjedniče, mogu li ja dobiti penziju? Predsjednik ga čudno pogleda pa reče: Stevo, zar si ti zaboravio da sam ja tebe tu na mostu zarobio kao četničkog komandira? Znam, reče Stevo, ali kad si, druže predsjedniče cijeloj mojoj četi dao penziju, zašto je i ja ne bih mogao dobiti?Što su oni bolji od mene? I ja sam Srbin."

Tako mi ispriča Dragan, koji je također bio Srbin.

10. VELIMIR

Stevo Kovačević, Srbin iz Sunje, doveo je Velimira iz nekog banijskog sela da radi kod mene kao skladišni radnik. Čovjek je imao blizu 60 godina. Radio je 3 mjeseca i donio mi rješenje da je sudionik rata od 1944.g. Primim rješenje i nazovem sekretaricu, Milku Babčević, te joj kažem o čemu se radi. "Pošalji ga k meni, šefe." Nakon tri mjeseca donese Velimir novo rješenje, u kojem je pisalo da je sudionik rata od 1943.g. Postupim kao i s prvim, i tako još nekoliko puta dok nije donio rješenje u kojem je stajalo da je borac od 1941.g., čime mu je priznato sudjelovanje u ratu 25 godina nakon završetka rata. Iza toga Velimir ode u mirovinu. Nestao je kao da ga nikad nije ni bilo na poslu..

11. MILAN

Milan je bio profesor iz Korduna, a radio je u jednoj srednjoj školi u Vojniću. Prilikom potpisivanja nekog ugovora o kupoprodaji automobila, upita me uz kavu i rakiju:

"Znate li vi, gospodin Marko, tko kod nas na Kordunu ima najveću plaću?" Rekoh da ne znam. On se slatko nasmije. "Ja sam Hrvat, znate, pa ću vam nešto ispričati. Kod nas na Kordunu najveću plaću ima poštar." Kako poštar, i zašto? Čudim se ja. "Eto, dragi moj Marko, sad ću ti objasniti. Poštar nosi mirovine. Kad donese mirovinu Stevi, a on je bio četnik - ovaj mu dade "tringelt" da to ne otkrije Jovi, a Jova ga počasti da to ne kače onom trećem. Tako naš poštar skupi još 4 do 5 plaća.

12. MOMČILO - MILICIONER - CARINIK - ZATVORENIK

Momčilo Delić je otpušten iz milicije jer nije valjao za ono što se u to vrijeme tražilo za običnog milicionera. Došao je raditi u carinu i brzo se snašao: falsificirao je carinske deklaracije te na kraju završio u zatvoru. Priča mi:"Dragi moj prijatelju Marko, u zatvoru mi je bio šef Ico Dragosavac. Ama, brate, ništa nisam radio. Ico mi je govorio: ima ovdje ustaša, neka oni rade, a ti dođi sa mnom u kantinu. Marko moj, ne valja ovo. Znaš, ja znam da si ti Hrvat, ali ovo ne valja, brate, ništa."

"Pa reci mi, Momčilo, što ne valja?"

"Reći ću ti kad hoćeš jer si ti dobar čovjek. Evo ti: Moj ćaća cijelo je vrijeme bio u četnicima, a ima mirovinu kao da je bio u partizanima."

Ja opet reagiram mudro i kažem: "Čuj, Momčilo, nemoj se tome ništa čuditi, partizani su bili kao četnici, a četnici kao partizani. Oni su jedni druge pomagali".

"Jest, nedelje mi, to si dobro reka."

Momčilo je još imao i brata Đuru u miliciji na dužnosti komandira, rodom iz Lapca.

13. ANTE PRIČA

Ante je bio pripadnik "legendarne 6. ličke divizije, koja je spašavala maršala Tita kad je bio desant na Drvar, s isto tako legendarnim komandantom Đokom Jovanićem."

Priča meni moj Ante, moj dragi prijatelj: "Marko moj, ja ču tebi sad neŠto ispričati, ali molim te, nemoj to nikome reći. Ja znam da ti sve bilježiš, a možda će doći vrijeme kad će se i o tome sve znati.

Bilo je to jedne tamne noći, pod kraj 1943.g. Ne vidiš prst pred okom. Bili smo u pokretu, a nismo znali kuda se namjerava: To mi borci nismo nikad znali, a naročito ne mi Hrvati, bez obzira koliko nas je bilo. Krećemo, Marko moj, kroz neka sela - ja nisam znao čija su sela. Najednom, stiže naredba Đoke po vezi: nitko u srpskim selima ne smije ništa uzimati, a onaj koji to uradi bit će odmah strijeljan na licu mjesta.

Iz sela izlaze neki ljudi u civilu, ali iako se slabo vidi ja prepoznajem da su to četnici. Prolazimo dalje;kad smo došli do još preostalih - nespaljenih hrvatskih sela - mijenja se naredba: drugovi, ovo su sada pred nama ustaŠka sela, možete se odmoriti i uzeti sve što nađete. Neka pokrepa ustaška gamad. Marko moj, tako ti je bilo cijelo vrijeme moga boja u 6. ličkoj, sve dok nisam ranjen. Eto to ti je bila naša narodno-oslobodilačka vojska koja se borila za bratstvo i jedinstvo svih naroda Jugoslavije.

I još ću ti nešto ispričati. U jednom selu kod Drvara - mislim da se zvalo Rore, jedna partizanka, na nagovor nekog oficira, optužila je dva mlada borca - Dalmatinca, da su je napali i obojica su bili strijeljani pred četom, a nisu bili ni krivi ni dužni.

Ta žena i danas živi u Zagrebu. Ovaj zločin, koji mi je ispričao Ante, potvrdio mi je kasnije i jedan moj drugi dragi prijatelj, Juras.

14. ŠIKIĆ

Radio sam u Institutu "Ruđer Bošković, vozač stariji čovjek, veoma dobar, miran i pošten, rodom Ličanin iz Gospića, pričao mi je: "Dragi moj Dalmoše, da ti znaš što su partizani radili pod kraj rata u Gospiću! Kad samo pomislim na to, koža mi se ježi.

Mladiću, ti četniko-partizani su u jednu staru napuštenu avliju(dvorište) spratili kao blago, preko 500 ljudi,žena i djece, sve Hrvata - Gospićana. To su bili roditelji i djeca naše hrvatske vojske. Upao je jedan partizanski kapetan i u roku jednog sata 90% tih ljudi, skupa sa ženama i djecom, pobio.

Nastala je velika uzbuna, jer za to navodno u vrhu nitko nije znao pa je odmah uhapšen i premješten u Vršac, jer tamo nema Hrvata pa nema što ubijati. Nakon toga pročulo se kroz Gospić da je poludio, a širila se i druga verzija da je odobrenje za taj zločin dobio od najvišeg komandanta.

Eto, dragi moj Marko, tako smo mi Hrvati prolazili u Lici, "poslen, kako oni kažu oslobođenja".

15. X X X

Moj dragi prijatelj, ing. geodezije, pokojni Jura Božičević, ispriča mi stravične priče koje su se dogodile pod kraj rata u njegovom kraju.

Partizanski general po imenu M.Ž., naredio je težak zločin nad mladim domobranima i ustašama. Postrojio je 5 do 6 stotina tih mladića koji nisu bili stariji od 25 godina, i svima naredio rezanje penisa. Nakon tih stravičnih muka, sve ih je dao pobiti i baciti u obližnje špilje. Ovaj zločin se dogodio na prostoru od Karlovca do Žumberka.

Na povjesničarima je da taj zločin detaljno i pažljivo istraže do kraja. Ja sam svom dragom prijatelju postavio pitanje: "Ma reci mi, molim te, je li to bila doista istina ili ti je to netko samo ispričao." Odgovor je bio: "Dragi Marko, ja sam to sve gledao svojim očima, a nisam smio ništa reći. Samo sam slučajno ostao pošteđen."

Zločin se vršio ne samo nad hrvatskim vojnicima, već su se ubijali njihovi roditelji, žene i djeca kako bi se potpuno zatrlo sve što je hrvatsko.

16. STANKO K.

Stanko je iz Korduna, po nacionalnosti Hrvat. Radio je na željeznici kao otpravnik vlakova.

Jednom mi je prilikom pričao da je 8. kordunaška divizija bila cijela formiirana od četnika koji su sve do konca 1943. bili četnici, a zatim su prešli u partizane i nastavili dalje svoj krvavi pir nad hrvatskim življem, koji je još preostao na tom području.

To naša poratna povijest nije zabilježila, a niti je smjela, pa ja ovim svojim iskricama skrećem pažnju našim vrsnim povjesničarima da se ovime detaljnije pozabave.

17. X X X

Jedan bivši udbaš pričao mi je uz čašicu na Sljemenu, valjda ljut što su ga otjerali (jer je navodno puno pio pa je zapio partijsku članarinu), da je general Bunčić u Plaškom nekoliko puta sa svojom postrojbom četnika prelazio u partizane i obratno kako mu je kad trebalo.

18. SAVO ORAŠĆANIN

Kordunaš Savo radio je 1953.g. sa mnom u noćnoj smjeni. Pričamo o svemu i svačemu, između ostalog o tek proteklom drugom ratu. Ja sam veoma oprezan jer svi su Srbi smatrali da sam ja hrvatski nacionalista. Zato pred njim glumim velikog boljševika. Tako u gluho doba noći priča meni Savo: "Marko, kad bi ti sada došao u moje selo na Kordun i rekao da si Hrvat, ubili bi te; ne bi ostao živ. Na pitanje zašto, Savo odgovara: "Samo zato što si Hrvat." Nasmijem se i kažem: "Pa zašto smo se onda borili za bratstvo i jedinstvo? Bi li me ti branio?" Odgovara Savo:"E moj druže, ako bih te pokušao braniti, ubili bi i mene; to je tako kod nas."

Savo je živ i danas.

19. STEVO KALINIĆ

Stevo je Dalmatinac iz Kistanja, a stanovali smo zajedno 1948. u jednoj sobi, u Medulićevoj 13, u Zagrebu. Bio je veoma bistar, ali i oprezan Srbin.

Jedne večeri predloži on meni da pođem s njim na Kozaru. Veli, tamo ima udate dvije tete pa da pođemo u posjetu. Ni Stevo nije tamo bio nikada pa ih je htio vidjeti. Udane su u selo Balte. To je selo u sredini planine, raštrkano po ogromnim hrastovim šumama.

Krenemo mi iste večeri i oko 23 sata stignemo do Siska. Vlak za Prijedor imamo tek u 2 sata ujutro. U čekaoni je hladno, travanj je mjesec 1948.

U Prijedoru odmah prelazimo na vlak za Banja Luku, a mi se vozimo do stanice Kozarac. Tu smo stigli oko 5 sati ujutro i odmah krenemo za "čaršiju", kako tamo kažu. U polju žene kopaju kukuruz, a kada nas vide okreću nam leđa (jer su bile muslimanke i nosile su feredžu).

Kad smo stigli u gradić zatražimo kavu, ali je nema. Pitamo za selo Balte. Jedan nas upućuje, a drugi, očito OZNAŠ, gleda nas kao da smo neko čudo, a ne ljudi. Nakon jednog sata hoda sustigao nas je i zaustavio. Pretražio nam je džepove i čak smo morali spustiti hlače. Kožni kaput i legitimacija brzo su nas uvjerili da doista imamo posla sa OZNOM. Kad nas je pregledao rekao nam je da to mora raditi ovdje zbog ustaša kojih još ima u šumama, a nas pušta dalje jer vidi da smo mi bili borci.

Tako u selo stigosmo oko podne. Lijepo su nas dočekali, nema što, i dobro nas počastili rakijom u čašama od 2 dl. To i nije bila nekakva rakija; slaba je, oni to piju umjesto vina. Odmah su pred nama zaklali ovna i oderali ga na stablu velikog hrasta. Bilo je mesa i rakije "koliko ti Bog dade." Ali, sad za mene spremaju lomaču.

Oko 1 sad po ponoći Stevo i ja sjedimo za stolom uz ostale koji su mogli stati, a drugi su posjedali sa strane na pod. Odjednom meni Stevo, ispod stola, dobaci jednu malu ceduljicu na kojoj je pisalo: " Marko, brate, pitali su me što si ti; ja sam rekao da si Hrvat, dobar čovjek i borac. Marko, brate, ništa ne pomaže, oni se spremaju da te zakolju i objese kao onoga ovna: bježi kako znaš i kud god znaš, samo pazi da te ne vide kad ćeš izaći."

Kad sam to pročitao, iz pluća mi je počeo izlaziti hladan zrak, ali budući da sam do tada prošao svega i svačega, skupio sam snagu, neprimjetno izašao van i počeo bježati niz Kozaru prema željezničkoj pruzi, tako da mi je Banja Luka bila na lijevoj strani, a desno stanica Kozarac, odnosno Prijedor.

Tako sam i tu spasio svoj 22-godišnji život.

20. JOVO

Jovo je dopukovnik jugovojske u mirovini. U mom poduzeću u Zagrebu radio je 4 sata. Još je živ. Bio sam tada komercijalni direktor, a Jovo je došao voditi vojnu evidenciju. To su smjeli raditi jedino Srbi, jer mi Hrvati tu evidenciju nismo smjeli ni vidjeti.

Puno smo se družili prijateljski, a vezala nas je i zajednička bolest (psorijaza) pa smo pričali o tome kako da se izliječimo, iako smo znali da tome nema lijeka.

Pričali smo, međutim, i o ratu. Jovo je bio i u partizanima. Rodom je iz Požege. Iskren je pa ne zna da ga ja vrebam da nešto doznam. I, eto vraga, jednom prilikom reče Jovo meni, a bio je 100% uvjeren da sam i ja stari partizan: "Marko moj, da ti kažem kako mi partizani nismo dobro postupali s Hrvatima 1945.g. Samo kod mene, u Požegi, vlakom su odnekuda dovozili domobrane, ustaše, žene, djecu i starce. Ne znam od kuda, ali su svi bili već na stanici i dalje usput, pobijeni.

To je bilo staršno gledati, a kako je tek bilo tim mučenicima!"

To je, gospodo, za istraživanje. Znam da će to biti teško, jer tih zločinaca još ima živućih.

21. ŽARKO

Š, iz Mirkovaca, otpušten iz Udbe, ali je zato vrijedio za privredu. Tako je radio kod mene i pričao mi o pokolju Hrvata u njegovu kraju.

Stravične su to stvari i to je za povjesničare od zanata, a ne za amatere kakav sam ja.

KRAJ III DIJELA

REZIME

Na kraju želim reći: mene su četnici tukli - izračunao sam - točno 60 puta u koncentracionom logoru na Jamnjaku iznad Šibenika, ali u meni Hrvata nisu mogli ubiti.

Mogu reći da me ni partizani nisu mazili; cijeli moj radni vijek tražili su mi bar jednu pogrešku, ali je nisu mogli naći.

Zato treba pisati i govoriti o svim žrtvama, a ne samo o bleiburškim žrtvama. Bleiburga je bilo na stotine mjesta gdje se god zločin vršio nad Hrvatima i to ne samo na cijelom području Hrvatske, nego i Jugoslavije.

SVUGDJE SU STRADAVALI HRVATI, MA GDJE ONI BILI,
SAMO AKO SU BILI TO ŠTO JESU BILI I ŽELJELI BITI:
H R V A T I!

KRAJ GOVORENJA!

AUTOR

1918. DO 1941.

DOBA VELIKOG TERORA NAD HRVATSKIM NARODOM

29. listopada poslije sloma austro-ugarske monarhije hrvatski je sabor jednoglasno poništio austro-ugarsku nagodbu i proglasio Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju sa Rijekom, nezavisnom od Austro- Ugarske.

- 2. studenoga 1918. Austro-Ugarska sklapa primirje s vladama saveznih država. Tada Italija odmah okupira zemlje koje su joj darovane Londonskim sporazumom (paktom). Hrvatsko vijeće protestira, ali uzaludno. Odmah zatim Talijani okupiraju Rijeku.

- 1918. Stranka prava u Zagrebu izdaje list "Hrvatska država", umjesto zabranjenog "Hrvata".

- 5. prosinca 1918. slijedi pokolj na Jelačić placu pokolj hrvatskih vojnika koji su se protivili stvaranju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

- 24. prosinca 1918. hrvatski dragovoljci zauzimaju Međimurje.

- 3. veljače 1919. STJEPAN RADIĆ traži Hrvatsku republiku, a buni se i protiv nasilja srpske vojske.

- 29. veljače 1919. RADIĆ protestira protiv sastava Narodnog vijeća koje nije imalo prava da stvara zaključke obvezatne za hrvatski narod.

- 12. studenog 1920. sklopljen je ugovor između Italije i Jugoslavije, odnosno Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca kojim Talijani dobivaju: Zadar, Lastovo, Istru i velike integracije nad još nekim dalmatinskim gradovima.

- 7. prosinca 1920. RADIĆ proglašava Hrvatsku republikansku seljačku stranku.

- 2. prosinca HRVATI ne dolaze u Beograd na zakletvu kralju.

- 28. lipnja 1921. Kralj bez Hrvata proglašava centralističku vlast i uvodi takozvani Vidovdanski ustav. Ukida se banska čast i uvodi pokrajinsko namjesništvo.
- 1922. Zloglasna srpska organizacija - (ORIJUNA), pravi ogromne zločine nad HRVATIMA. Progoni se sva hrvatska inteligencija. Ukidaju se sve hrvatske institucije.

- 1923. RADIĆ ujedinjuje svu hrvatsku oporbu i buni se protiv centralizma.

- 1925. STJEPAN RADIĆ ulazi u vladu u Beograd kao predstavnik Hrvatskog seljačkog kluba.

- 23. siječnja 1927 dr. ANTE PAVELIĆ izabran je za zastupnika u Beogradsku skupštinu, gdje se oštro i odlučno bori za hrvatske interese - (prava hrvatskog naroda).

- 20. lipnja 1928. srpski radikalni zločinac ubija u Beogradskoj skupštini PAVLA RADIĆA i dr. BASARIČEKA, a STJEPANA RADIĆA teško ranjava, koji nedugo zatim i umire.

- 6. siječnja 1929. ukida se Vidovdanski ustav i proglašava diktatura.

- 7. siječnja 1929. dr. ANTE PAVELIĆ osniva Ustaški pokret za oslobođenje i nezavisnost hrvatske države. Odlazi iz zemlje, organizira pokret i izdaje razne časopise, knjige i brošure. Bori se za pravo i samoodređenje hrvatskog naroda.

- 1932. Lički ustanak krvavo je ugušen od srpskih zločinaca - četnika.

- 16. travnja 1936. krvoproliće u Kerestincu.

- 1937. Pokolj HRVATA (Senjske žrtve).

- 8. travnja 1941. pobuna hrvatske vojske u Bjelovaru.
- 10. travnja 1941. proglašena Nezavisna država Hrvatska.
- 15. svibnja 1941. zakonskom odredbom dr. ANTE PAVELIĆA proglašeno je suverenitet NEZAVISNE HRVATSKE DRŽAVE predstavlja KRUNA KRALJA ZVONIMIRA.

DOMOVINO

Mnogo mogu reći o tebi,
a bolje da šutim sada;
kad pogledam tvoju
kartu, umirem od jada.

Tako si blizu, a meni daleko,
Do granice tvoje ne dopire oko.

Draga si mi, Domovino, kao što
si uvijek bila,
Kroz sva ljeta i stoljeća
uvijek si mi srcu mila.

Ja tebe uvijek zovem - mati, i za
tebe sam spreman i život dati!

KRAJ

BILJEŠKE O PISCU

Marko pl. Barišić rođen 1925. godine u mjestu Rupe na desnoj obali Krke - općina Šibenik.

Četiri razreda pučke škole završio u Rupama 1936. godine, osmogodišnju školu u Zagrebu na Novoj Vesi.

Srednju večernju školu polazio u Križanićevoj u Zagrebu.

Diplomirao pravo 1967. na Hrvatskom Sveučilištu u Zagrebu.

Plemičku titulu dobio 1994. godine.

DONATORI

GZZ - OSVIT
Stipe Barišić (Stipa)
Nediljko Barišić
Zoran Barišić
Zagreb, Trnjanska 54 A

PRIHOD OD OVE KNJIGE AUTOR JE NAMIJENIO DJECI PALIH BOJOVNIKA ŠIBENSKE ŽUPANIJE.

SADRŽAJ

CIP - katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 355.257.7(497.5)"1944"

BARIŠIĆ, Marko
Kazivanje povijesne istine: poslanica mojim Rupljanima / Marko Barišić. - Zagreb: (vlast. nakl.), 1996. - 80 str. ; 20 cm

ISBN 953-96797-0-2

960315018

ISBN 953-9679-70-2